

Sədaqət Nemətova

**POETİK
YADDAŞIMIZDA
AĞILAR**

POETİK
YADDAŞIMIZDA
AĞILAR

*Naxçıvan Dövlət Universitetinin Elmi Şurasının
31 oktyabr 2007-ci il tarixli qərarı ilə çap olunur
(protokol № 3)*

Rəyçilər: Məhərrəm CƏFƏRLİ,

filologiya elmləri doktoru

Hüseyn HƏŞİMLİ,

filologiya elmləri namizədi,

əməkdar elm xadimi

Redaktor: Asim YADİGAR

Poetik yaddaşımızda ağılar. Tərtib edəni,
toplayanı və ön sözün müəllifi SƏDAQƏT
NEMƏTOVA. “Qızıl Dağ” MMC-nin mət-
bəəsi - 2007, 142 səh.

Kitabda qədim dövrlərdən
başlamış bu günə qədər yazıya alınmış
ağılardan nümunələr verilir. Eyni
zamanda müəllifin topladığı ağı
önümunələri də bu kitabı daxil olunub.

4603000000 - 300 *Qrifli nəşr*
S - 1377 - 2007

ÖN SÖZ

Azərbaycan şifahi xalq yaradıcılığının ayrı-ayrı anlarının öyrənilməsi folklorşunaslığın aktual problemlərindən biridir. Çünkü janrlar üzrə aparılan ıraşdırma folkloru daha dəqiq və daha konkret öyrənməyə imkan verir. Eyni zamanda bu istiqamətli ıraşdılmalarla janrin mahiyyətini aşkarlamaq, onun forma və məzmununu aydınlaşdırmaq, mətn tiplərini və şəkillərini təsnif etmək mümkündür. Ağrı bir janr olaraq bu və ya başqa şəkildə bütün dünya xalqlarının şifahi ənənəsində mövcuddur. Çünkü janr universal karakterlidir və bütün insanlara aid olan kədərli hadisələrlə bağlıdır. Bu mənada janrı ümumbaşəri bir janr adlandırmaq olar. Termin fərqindən asılı olmayaraq bu janr əsasən ayrılıq və ölüm hadisələrinin sözlü mətnlə emosional ifadəsini nəzərdə tutur. Bu da insan həyatının ən emosional situasiaları ilə bağlıdır. İnsanın dünyaya gəlməsi ilə dünyadan getməsi arasında olan ayrılıq məqamları da kədər notları ilə ifadə olunur. Yəni ağrı insan həyatının fiziki sonluğu olan ölümün ifadəsindən başqa həm də müxtəlif tipli ayrılıqları da öz əhatə dairəsinə daxil edir. Folklorun bu janrı ən ibtidai cəmiyyət dövründən başlayaraq insanların mənəvi həyatının mühüm bir hissəsini təşkil etmişdir. Sözün magik gücünə, ovsunlama və ovutma imkanına malik olduğuna inamın daha güclü olduğu ibtidai cəmiyyətlərdə ağının rolu və funksiyası daha aktiv olub. Min illərlə mövcud olan bu qədim janr öz mərasimi başlangıçından ayrılmayıb və işləkliyini itirməyib. Əsasən yas mərasimində saxlanan ağrı mətnləri ölümlə bağlı müxtəlif situasialarda söylənir. Buraya bir sıra hadisələr

və ya mərasimin mərhələləri daxildir; xəstəlik, qəza, müharibə, ölüm, dəfn, qəbir, ziyarət və s. Bütün bunlar insanın, xalqın və millətin həyatında mühüm mənəvi əhəmiyyətə malikdir. Ağrı gedənin dəyərini qalanlara anladır, həzin, kövrək, emosional ovqat yaradır, insanla dünya arasındaki ünsiyyəti, təması daha sıx və daha yaxın edir. Ağının çox sadə, çox mükəmməl fəlsəfəsi var. Bu fəlsəfə xalqın dünyaya, müvəqqətiyə və əbədiyə, həyata və ölümə münasibətini özündə ehtiva edir.

Ağrı mərasim mənşəli folklor janrıdır. Başqa sözlə, müvafiq mərasimin sözlü hissəsidir. Ayrılıq və ölüm hadisələri zamanı söylənən sözlər, oxunan nəğmələr etnik-milli ruhu oxşayan, onu hər cür psixoloji sarsıntılardan qoruyan adı və adı olduğu qədər də qeyri-adi vasitələrdir. Milli mənəvi fenomen xalqın mənşəyindən bu gününə qədər gəlib çatmış bu tipli ehtiyatlar üzərində qurulur. Bu baxımdan ağrı bir janr olaraq mənəvi dəyər daşıyıcısıdır. Çünkü onda xalqın kədər duyğusunun qəlibləşmiş, sabit və bütün uyğun vəziyyətləri əhatə edən ifadə formaları mövcuddur. Bu mənada ağrı mənəvi mədəniyyət hadisəsidir və onun tədqiqi aktual məsələdir. Mərasim mənşəli olduğu üçün və yenə də mərasim folkloru kimi yaşadığına görə ağrı janrinin tədqiqi qədim zamanlardan müasir dövrə qədər bu janrda mühafizə olunan mərasim ünsürlərinin və ya başqa sözlə, mərasim folklorunun öyrənilməsi deməkdir. Xalq mərasiminin öyrənilməsi isə milli adət və ənənələrimizin öyrənilməsinə, zəngin mənəvi dəyərimizin aydınlaşdırılmasına yol açmış olur.

Ölümün haqq olduğu xalq yaradıcılığından da bəllidir. Xalq yaradıcılığındakı ölümlə bağlı nümunələrin öyrənilməsi təkcə milli mənəvi dəyərlərdən irəli gələn

münasibətin aşkarlanması deyil, eyni zamanda yaşamaq üçün lazım olan zəruri ruhi enerjinin təminatındaki rolunu və vəzifəsini aydınlaşdırır. Həyat və ölüm bir-birini təqib edir. İnsan dünyaya gəlir, bir ömür yaşayır və dünyadan gedir. Dünyaya gələndə insan əbədiyyətdən ayrıılır, özünü və dünyani dərk edir və yenə də əbədiyyətə qovuşur. Dünya nə qədər dərk olunursa olunsun, yenə də sirlə, sehrlə dolu qalır. Ayrı-ayrı zamanların folklor yaddaşında dünya ilə təmasın fərqli ifadə təzahürləri vardır. Bu yaddaşı yazılı qaynaqlar və folklor abidələri qoruyub saxlamışdır. Belə qaynaqlarda qorunan ağı mətnlərinin və mərasim hərəkətlərinin tətqiqi xalqımızın mənəvi mədəniyyət tarixinin öyrənilməsi baxımından da olduqca aktualdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan xalq yaradıcılığında ağı janrı indiyə qədər ayrıca bir elmi-tədqiqat mövzusu kimi işlənməmişdir. Milli-müstəqil dövlətimizin mövcudluğu imkan verir ki, xalqımızın mədəni və mənəvi irsi mükəmməl şəkildə araşdırılsın. Çünki milli inkişafımız üçün mənəvi dəyərlərimizin də səfərbər edilməsi vacibdir. Bu isə xalq yaradıcılığının dəqiq və diqqətli tədqiqindən başlanır. Tarixdə və bu gün mövcud olan mənəvi ehtiyatlarını bir araya gətirmək üçün xalq yaradıcılığının mühafizəkar xarakterli janrlarını tədqiq və təhlil etmək lazımdır. Bu mənadaümüz və dirimiz arasındaki mənəvi-ruhi ünsiyyətin ən nikbin ifadəsi olan ağıların öyrənilməsinin zəruriliyi bir daha qarşımıza çıxır.

Azərbaycan xalq yaradıcılığının ən qədim janrlarından biri də aqllardır. “Ağı - ritm və havası olan sözlü ağlaşmadır (ağlaşma sözsüz də ola bilər, məsələn ritual çağırışları, nidalar, haraylar, nalələr, fəryadlar,

qışqırıqlar, hıçkırtılar). Ağrı mərasim mənşəli olub, xalq poeziyasının çox qədim formasıdır. Ağrı janrına aid olan əsərlər hansısa hadisəni poetik formada ağlanması və mərasim və ya rituallaşmış situasiyaya qoşulması kimi əlamətləri birləşdirir” (16, 105-106). Ağrı və ya onun yerində olan janr dünya folklorşunaslığında araşdırılır, mətnləri toplanılır və tədqiqatlara cəlb olunur.

Azərbaycan folklorşunaslığında da bəzi tədqiqatlarda ağrılarla bağlı fikir və mülahizələrə rast gəlirik (1, 9 və 8). Bu janrıñ əski örnəklərinin nəşr olunduğu elmi əsərlər də qədim mədəni irlərin qorunması baxımından və tədqiqatları mətnə təmin etmək yönündən əhəmiyyətlidir (7, 8). Tədqiqatlardan məlum olur ki, ağrı janrı ayrıca mövzu olaraq araşdırılmayıb. Yalnız mərasim folkloru və yas mərasimi təsvir olunduğu zaman ağrılar da nümunə verilmişdir. Məsələn, B. Abdulla “Azərbaycan mərasim folkloru”nda yas mərasiminin sözlü hissəsinə “şivən”ləri və ağrıları aid edərək onlardan nümunə verir. Bu özünü dünya xalqlarının yaradıcılığında ümumi bir cəhət kimi göstərir. Çünkü səhbət insan üçün ümumi təbii davranışlardan və emosiyalardan gedir. Qəfil ölüm xəbərini alan insanların keçirdiyi hissələr ölçüyə sığmır. Bu təbii şəkildə baş verir. Bu zaman daha çox nalə və fəryad nidaları qoparılır. Yalnız müəyyən bir müddət keçəndən sonra şivən mərhəlesi bitir və ağrı mərhəlesi başlanır.

Müxtəlif ad altında səslənsə də ağrılar mahiyyər və funksiya etibarilə eynidir. Görkəmli folklorşunas Salman Mümtaz “Aşıq Abdulla” adlı məqaləsində bu məsələyə xüsusi bir aydınlıq gətirməyə çalışmışdır: “Türki”ni türkü şəkildə yazanlar bizcə səhv edirlər. Adın ümumi mənası göz önündən qaçırlıkmamalıdır ki, türki bunu

ifadə etməkdədir. Şeirlərin xüsusi adlarına gəldikdə onlar da mani, varsağı, türkmani, gəraylı, ovşarı, bayatı və başqalarından ibarətdir.

Türki-türk-i, mani - mahan-i, varsağı-varsaq-i, türkmani-türkman-i, gəraylı-gəray-lı, ovşarı-ovşar-i, bayatı-bayat-i. Bu adlar ulusların, ellərin hünərləri və bacarıqları sayəsində yaradılmış şeirlərə, mənzumələrə verilən adlardır ki, bunların vasitəsilə hansı şeirin hansı ulusa, elə nisbəti olduğu meydana çıxır (11, s.159).

Bütün bu məsələlərə aydınlıq gətirmək məqsədi ilə S.Mümtaz qeyd edir ki, "Gəraylı elinin yaratdığı mənzuməyə gəraylı deyildiyi kimi, əfşarların qoşuqlarına da ovşarı deyirlər. Yalnız mani təhrif olunmuşdur ki, o da mahan elinin düzgün düzəmdir. Mahnı, mahnu, mani hər üçü də mahani deməkdir. Türkmani türkmanlara, varsağı isə varsaq elinə aid şeirlərdir. Bayatı da bunlar kimi" (11, s. 159-160).

"Beyat" (Bayat) Oğuz xanın nəvəsi və Günxanın ikinci oğludur. Ağilli, fərasətli, bay, varlı olduğu üçün Beyat (Bayat) adlandırılmışdır" (11, s. 160)

Görkəmli türkoloq Mirəli Seyidovun əsərlərində də bu məsələlərə aydınlıq gətirilir. Həm bayatı, ağı, sağa, yuğ, həm də varsağı,

açan alim bir məsələni xüsusi vurgulayır ki, "Azərbaycan xalqının əski şifahi söz sənəti yaradıcılığının öhdəsinə başqa xalqlarda olduğu kimi, çox vəzifələr düşündü. O, həm sənətkar, həm ağsaqqal, həm də bir növ həkim-logman idi. Türkəlli xalqların həyatında şaman-qam, baxşı-varsaq-ozan-yanşaq-aşıq çox böyük rol oynadığından, onu çox vaxt müqəddəsləşdirmişlər" (12, s.259). Bayatı sözü də elə belə sözlərdən biri olduğu üçün, ağı da məhz bayatı formasında qələmə alındığı üçün

türkdilli xalqlarda bu formanın qarşılığı barədə söz deməyi lazım bildik.

S. Mümtaz qeyd edir ki, Bay-varlı, bəy, bəğ, bey mənasını, at isə ad, isim, nam mənasını bildirir. O, eyni zamanda Dədə Qorqudu, M. Füzulini, M.P. Vaqifi də Bayat elindən çıxmış söz adamları kimi dəyərləndirir.

Bir sıra folklorşunas alımlarımızın, folklor tədqiqatçılarımızın, türkdilli xalqların tarix və ədəbiyyatının araşdırıcıları olan görkəmli alımların bu məsələ ilə bağlı çox qiymətli fikirləri var. Mirəli Seyidovun, Salman Mümtazın, Vaqif Vəliyevin, Nizami Cəfərovun, Elməddin Əlibəyzađənin, Azad Nəbiyevin, Bəhlul Abdullanın, Paşa Əfəndiyevin, Qara Namazovun, Mürsəl Həkimovun, Qəzənfər Paşayevin, Təhmasib Fərzəliyevin və s. müəlliflərin elmi-tədqiqat əsərlərini, tərtib etdikləri folklor kitablarını nəzərdən keçirdik. Bütün bunlarla yanaşı doğma folklorumuz, onun qaynaqları, ayrı-ayrı bölgələrimizdə yaranan el inciləri bizə daha çox mənəvi ruh, mənəvi qida verdi. "Bayatlılar" kitablarını tərtib edən, toplayan, eyni zamanda son dövrlərdə nəşriyyatlarımızda nəşr olunan qiymətli "Azərbaycan folkloru antologiyası"nın bölgələr üzrə nəşrləri bizə imkan verir deyək ki, Azərbaycan folkloru çox zəngin və rəngarəngdir. Folklor nümunələrimiz də torpaq altında yatan sərvətlərimiz kimidir. Onlar tapılır, üzə çıxarılır, xalqa çatdırılır. Ulu babalarımızın min illər boyu yaratdıqları el inciləri yenidən xalqın özünə, folklor ədəbiyyatına qaytarılır..

Bayatlarımız, ağlımız dildən-dilə, ağızdan-ağıza keçərək bu günümüze qədər gəlib çatıb.

Ağlı janının tarixi-poetik səciyyəsi özünü həm məzmun poetikasında, həm də poetik forma və şəkildə

göstərir. Ağrı vahid bir poetik formada gerçəkləşən janr deyil. Onun poetik ifadə imkanları genişdir. Belə ki, bize ağrı janrında olan müxtəlif xalq şeiri şəkilləri məlumdur. Bunların içərisində ağrı-oxşamalar, ağrı-laylalar, ağrı-bayatılar və s. vardır. Qeyd edək ki, bayatılar da şifahi xalq ədəbiyyatımızın ən geniş yayılmış janrlarından biridir. Bu janr lirik-emosional duyguları, hissləri və həyəcanları ifadə edən forma və məzmunu ilə diqqəti çəkir. Bayatı şifahi xalq ədəbiyyatının ən geniş yayılmış janrlarındandır. Bayatılar dərin mənalı, yiğcam, eyni zamanda fəlsəfi, əxlaqi, ictimai fikirlər ifadə edən lirik parçalarıdır. Bayatı yaratmaq asan deyil. Çünkü dörd misrada dərin mənalı fəlsəfi fikirlər demək o qədər də asan başa gəlmir. Burada xalqımızın min illər boyu kamil söz demək təcrübəsi, bitkin söz yaratmaq ənənəsi durur. Təbiidir ki, bayatılar, ağrılar folkloruṇ bu janrı ilə məşğul olan hər bir yaradıcı insanın köməyinə gəlir. Bayatılar insan qəlbinin təlatümlərini, hiss və duygularını, qəzəb və nifrətini, sevgisini üzə çıxarırlar.

Ağrı janrının tarixi-poetik səciyyəsini bu janrı ifadə edən, yəni xalqın kədər duygularını özündə əks etdirən bayatılarda araşdırın tədqiqatçıların fikirləri diqqəti çəkir. Paşa Əfəndiyev "Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı" kitabında yazır: "Bayatı sözünün etimologiyası haqqında folklorşunaslığımızda müəyyən mülahizələr olmuşdur. Məsələn, Salman Mümtaz yazır ki, rəvayətə görə Bayat Oğuz xanın nəvəsidir. Bu söz indiki azərbaycanlıların formalaşmasında əsas rol oynamış Bayat qəbiləsinin adı ilə bağlıdır. Bayatı-yəni Bayat qəbiləsinə məxsus şeir forması. Salman Mümtaz bu sözün iki hissədən ibarət olduğunu qeyd edir: bay-bəy, varlı, at isə ad, san, isim mənasındadır, ədibin

mülahizəsinə görə, Dədə Qorqud, Füzuli və Vaqif də Bayat qəbiləsindəndir. Mahmud Kaşqarının “Lügət”ində Bayatın həm də totem olduğu qeyd edilir. Professor Ə.Dəmirçizadə, M. H. Təhmasib də bu fikirə tərəfdardırlar” (5, s. 145-146).

Görkəmli folklorşünas alim Vaqif Vəliyev ağıllarla bağlı yazır: “Azərbaycan xalqının tarixində yas mərasimi atəşpərəstlik dövründə daha geniş yayılmış, “Ata-baba günü mərasimi” xalqımızın həyatında özünə məxsus yer tutmuşdur. Yas mərasimində ölüyü daha şərəfli götürmək üçün yaxsı səsi olan, ağı demək qabiliyyətinə malik şəxslər dəvət edilərdi. Qadınlar təsirli, şeiriyyətçə güclü ağıları qabaqcadan əzbərlər, onları müəyyən ahənglə oxuyardılar (15, s. 136).

Yas mərasimlərində deyilən ağıllarda poetik hissələr daha qabarlıq gözə çarpırdı. Belə ki, bayati formasında olan ağıllarda, digər bayatılarda olduğu kimi obrazlılıq güclü olur. Dörd misradan ibarət olan ağıların 1-ci, 2-ci misralarında poetik fikir zəif olsa da 3-cü, 4-cü misralarda poetik güc artır, ictimai, həyati güc qazanır. Ağıçı qadınların söylədiyi ağıllarda həmişə bir poetik nümunə axtarıb tapmaq mümkündür:

*Bahasız daşdı dünya,
Kiçik ağacdı dünya,
Kimə-deyim dərdimi,
Bütün qan-yaşdı dünya.*

*Əzizim tikə-tikə,
Doğrandım tikə-tikə,
Anam saçını yolur,
Kəfənim tikə-tikə. (3, s. 94-95).*

Hər iki ağıda poetik ağrı-acı var. Çünkü ağı elə ölçüdə, elə formada deyilib ki, hər iki ağıının son iki misrasındakı poetik çəki, yük insanı düşünməyə, ağını yaşamaga səsləyir.

Ağilar dildən-dilə düşdükcə cilalanır, səlisləşir, xalq yaradıcılığı nümunəsinə çevrilir.

İnsan ağını bəzən bədahətən də deyə bilir. Bu ağıının özündə elə bir qəm-kədər yaşayır ki, bu yükün, dərdin ağırlığını bəzən sözlə ifadə etmək mümkün olmur.

Xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadə bir ağıının yaranması ilə bağlı “Bayatılar” adlı məqaləsində belə yazır: “Ulu nənəmin övladı olmazmış. Çox-çox sonralar onun bir uşağı olur. Hamı sevinir. Uşaq od parçası imiş. Bir dəqiqə yerində sakit oturmazmış. Nənəm ona “od” deyərmış... Bir gün babam öz dostlarına böyük ziyafət verirmiş. Qoyunlar kəsilib, iri qulplu qazanlar asılıbmış. Uşaq gəlib düşür qaynar aş qazanına yanır, elə oradaca keçinir. Nənəm yeganə körpəsini ağa büküb qoyur kənara, heç kəsə bir söz demir. Xörəkləri bişirir, qonaqlarını ləyaqətlə qarşılıyır... Qonaqlar dağılandan sonra əhvalatı ərinə açır, dizinə döyür, bayatı çağırır, ağlayır. Nənəm “od” dediyi körpəsinin dəhşətli ölümünə bir bayatı deyibmiş!

*Əziziyəm odumu,
Dağdan gələn odumu?
Su od keçirən olur,
Su yandırdı odumu.*

Qonaqlar gedəndən sonra o, bala dərdinə bayatı çağırıldı. Dözümü, səbri onun mərdliyi, çağırıldığı bayatı isə onun zərifliyi, incəliyi idi” (14, s.70).

Göründüyü kimi burada poetik bir lövhə var.

Od keçirən suyun, “od”u, yəni uşağı yandırması çox poetik şəkildə deyilə bilib.

Bir yas mərasimində ağbirçək bir qadının - ölenin anasının dilindən söylənən bir ağıya diqqət edək:

*Əzizim bostançıdır,
Fələk də bostançıdır.
Dəymış qalır, kal dərir,
Bu necə bostançıdır?*

Bu ağıının poetik səciyyəsi, poetik yükü də düşündürürçür. Burada fələyin bostançıya bənzədilməsi ilə iş bitmir. O həm də naşı bostançıdır. Adətə görə bostanda həmişə yemişin dəymişini yiğirlər. Amma bu fələk qocaları deyil, cavanlara qiyır, onları dərib aparır. Ona görə də dərdli ana naşı bostançıya - fələyə üz tutur, oğlunu cavan apardığı üçün onu qarğıyır.

Digər bir ağıda fələyə müraciət edilir, onun əlindən şikayət olunur:

*Aman fələk, dad fələk,
Heç olmadım şad fələk.
İçirdiyin şərbətdən
Özün də bir dad, fələk.*

*Fələyi dindirəydim,
Bilməzin bildirəydim.
Mənə yazı yazanda
Qələmin sindirəydim.*

*Kölgədən günə düşdüm,
Bağlı divana düşdüm.
Fələk, evin yixilsin,
Sən deyən günə düşdüm. (3,s.97-98).*

Mətnlərdə də göründüyü kimi, burada xalqımızın dərd-i-qəmi öz ifadəsini tapır. Əsrən-əsrə, nəsildən-nəsilə

keçən bu ağrıların hər birindən qəm süzülür, hər birində dərd yaşayır:

Ölüm motivinin folklor anlamına nəzər saldıqda bir məsələni xüsusi olaraq qeyd etməliyik ki, ölümlə bağlı ilk anlayışlar məhz elə folklorada yaranıb. İnsanın gerçek yaşamı, həyatı ilə yanaşı onun xəyal aləmi, bir yuxu aləmi də var. El içərisində belə bir deyim var: "Yuxu ölümdür". Ölümün yuxu kimi qəbul olunması anlamına türkdilli xalqların əksəriyyətində rast gəlirik. Bu baxımdan məşhur Qazax şairi, alimi, türkoloq Oljas Süleymenovun fikirləri də maraqlıdır: "Təbiətdə ana kökə qayıtməq şövqünü tək bizmi sevmişik? Ulu babamız bizdən də itigözlü olub. O, təbiətin qoynunda, onunla qol-boyun, nəfəs-nəfəsə yaşayıb, ondan asılı olub və təbiətin rəmzlərini anlayıb, yozmaqla onun məhəbbətini qazanmağa çalışıb. O, özünü də bu dövrəyə daxil edib. Nə qədər ki, yaşayıb, nəfəs alıb - özünü yaşila boyayıb, bu dünyadan köçəndə narıncı -sarıya bürünüb.

Ölüm - yuxudur. Bunu bizdən öncə deyiblər...

Təbiətin ölümü üzərində müşahidə əsasında dəfn mərasimi yaradanlar dönyanın ilk materialistləri olublar. Təbiət övladı - insan özünü onun digər oğullarına oxşadıb. Ölməzliyi gəzib, tapa bilməyib, axırda belə bir fikirlə təsəlli tapıb, ölüm - yuxudur. Qocalıq - payızdır" (13, s.227).

Oljas Süleymenovun yuxarıdakı fikirlərində insanların təbiətə oxşaması, bənzəməsi maraqlıdır. "İnsan təbiətin bir parçasıdır" - deyiblər. İnsan yaşayırsa, nəfəs alırsa özünü yaşila boyayır. Yaşılıq təbiətin canlanması, yaşamıdır. İnsan yaşayırsa demək yaşıldır. Onda həyat əlaməti, həyata sevgi, məhəbbət var. İnsan dünyadan köçürsə narıncı - sarıya bürünür. Günəş də

batanda bu sarı rəngə bürünür. Demək günəş də ölümə - yuxuya gedir. Digər tərəfdən ölüm yuxudursa, qocalıq da payızdır. Payızda da narıncı - sarılıq əlaməti var. Burada insan ömrünün təbiətlə oxşarlığı fəsil dəyişmələrini yada salır. Ancaq insan ömrünün payızı - ölümü bir daha yazla - həyatla əvəzlənə bilmir.

Yazılı ədəbiyyatdan fərqli olaraq folklorumuzda ölüm daha çox işıqlandırılır:

*Nərgizlər, ay nərgizlər,
Top-top bitər nərgizlər.
Hayif cavan canundan,
Torpaq örtər, yer gizlər.*

*O ay doğar mətinnən,
Qəlb üzür heyrətinən.
Sarı yer, qara torpaq,
Doymaz insan əlindən.* (4, s.160).

Həyatın . gözəlliyi, mənası onu ağılla yaşamaqdadır. “Müasir dövrdə həyat və ölüm haqqında fəlsəfi düşüncələr təkcə praktiki mənalar kəsb etmir. O, həm də insanı öyrənən konkret elmlər üçün zəruridir. Fəlsəfə öyrədir ki, insan bu məsələlərə mərdliklə yanaşmalıdır. Vaxtı çatmış ölümü öz həyatının tərkib hissəsi kimi qəbul etməli, ondan qorxmamalıdır. Vaxtilə Epikür göstərirdi ki, ölüm dən qorxmaq lazımdır. Çünkü nə qədər ki, biz yaşayırıq, ölüm yoxdur. Ölüm gələndə isə biz olmayıacaqıq” (6, s.288).

Xalq dərdini, nisgilini sözə çevirməyi bacarıb. Dərdinin ağırlığını ağıclarla, bayatılarla, sızlamarla, xoysat və manılərlə elə gözəl, elə yanıqlı deyib ki, əsrlərin yaddaşında bu sənət nümunələri əbədi iz salıb:

*Bu dərədən xan gedər,
Yaram açma qan gedər,
Neyləsin təbib, cərrah,
Əcəl gəlib, can gedər.* (3, s.334).

“Əcəl gəldi, can gedər” ifadəsinə “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanında, digər folklor nümunələrimizdə də tez-tez rast gəlirik.“Əcəl aldı, yer gizlədi” - deyən Dədə Qorqud özü də ölümdən qaçmaq istədi, amma qaça bilmədi. Dədə Qorqud ölümsüzlüyünü sözdə tapdı.

Xalq yenə də düşünür, ölümdən qurtarmaq üçün yollar axtarır. Ancaq fələyin oxundan qaçıb qurtarmaq mümkün deyil:

*Fələyin ay əlinnən,
Heç düşmür yay əlinnən.
Öləydim,
Dünyada vay əlindən.*

*Bu dünya - fani dünya,
Qarğaram səni, dünya.
Uddun ata-anamı,
Göz dikdin mənə, dünya.* (2, s.336).

Dünya ölüm-itim dünyasıdır - deyiblər., ona görə də insan ta qədim dövrlərdən bu günə qədər fani dünyada xoş, gözəl yaşamaq arzusunda olub. Naxçıvan folklorunda da bu fikirlərə rast gəlirik:

*Dağlar başı tutqundur,
Kimin qəlbə bütündür.
Bir hava çal oynayıb,
Dünya ölüm-itimdir.* (10, s.103).

İnsan ən qədim zamanlarda da müxtəlif şəraitlərdə öz yaxınlarından, doğmalarından, elindən-obasından ayrılməq məcburiyyətində qalmışdır. Bəzən də bu həyatın öz qanunlarından irəli gələn zərurət kimi baş vermişdir. Belə ki, həyatın müxtəlif keçid dövrləri mövcuddur. Məsələn, yeni ailə quran gənclərin öz valideynlərindən və digər ailə üzvlərindən ayrılması. Bu ayrılığın ən nikbin formasıdır. Əsgərliyə, müharibəyə yola salma zamanı keçirilən mərasimdə də ayrılıq nisgili yaşanır, burada da ağrı söylənməsi müşahidə olunur. Əlbəttə, ağının

zamanı daha çox rast gəlinir. Bu ölüm hadisəsi zamanı keçirilən yas mərasimində müşahidə olunur. Hər iki hadisə zamanı insanın daxili kədər hissi sözə ifadə olunur və bu həm birbaşa ayrılan insanla yaxın olan şəxsə, həm də digərlərinə təskinlik gətirir. Çünkü sözün emosional imkanları insanın könlünü və ruhunu oxşamaq, onu sakitləşdirmək gücündədir. Keçmişdə peşəkar ağrıçılar da olmuşdur. Bu ənənə son zamanlara qədər bəzi mühafizəkar mühitlərdə qalmaqdı.

Ağı janrının tarixi poetikasını izləyərək belə qənaətə gəlmək olur ki, təkcə Azərbaycan folklorunda, türk xalqlarının yaradıcılığında deyil, müxtəlif xalqların yazılı və şifahi xalq ədəbiyyatında ağrı janrında söylənən poetik nümunələr mövcuddur. Bunlar şifahi ənənədən yazılı ənənəyə də keçmiş, ədəbiyyat əsərlərində də öz ifadəsini tapa bilmışdır. Sumer-akkad ədəbiyyatının nadir incisi “Bilqamış” dastanından başlamış, yunan, Roma ədəbiyyatına, türkdilli xalqların dastan və folklor yaradıcılığına nəzər salmaqla yanaşı müxtəlif xalqlara məxsus ağrı, elegiya, edi, sızlama, rekviyem, mərsiyə, manı və s. formalarda yazılan sənət əsərləri üzərində

müşahidələr də bir həqiqətin təsdiqinə xidmət edir ki, bütün dünyada ölümün acısı eyni dərd, eyni yaşamdır. Ancaq hər xalq öz ağrı-acısını özünəməxsus bir formada dilə gətirib, öz dərdini yüngülləşdirmək məqsədi ilə, dərdə qalib gəlmək naminə öz düşüncələrini poetik bir formada söyləyib.

Türk xalqlarının mədəniyyətində ağrı janrı müxtəlis poetik formalarda mövcud olub. Janrin əski adı “saqu” şəklində olub və tədricən “ağrı” formasına gəlib çıxb. Ağrı termini adından da göründüyü kimi ağlamaqla bağlıdır. Ağrı deyəndə insan bir qədər də kövrəlir və daha rahat ağlaya bilir. Ağlamaq isə insanı ağır kədər ağrısından mənəvi təmizlənmə və fəlsəfi düşüncənin səfərbərliyi ilə xilas olmasına yardım edir.

Qaynaqlarda janrin mərasimi aspektini də müşahidə etmək mümkün olur. Belə ki, ağının və ya onun qədim adı ilə, “saqu”nun “yuq” mərasimində söylənməsi onun mərasimin tərkib hissəsi olmasını təsdiqləyir. ‘Yuq’un hərfi mənası “yox”(yox olma) ilə bağlı izah oluna bilər. Cənki “yuq” ölüm zamanı keçirilən mərasimdir və sanki insanı bu dünyadan o biri dünyaya yola salmaqdır. Türklerin cənnətə “uçmaq” demələrindən də görünür ki, onlar insanın ruhunun göye uçmasına, Gök Tanrının dərgahına qovuşmasına inanmışlar. Ölümün xalq yaradıcılığındakı anlamı belədir: Ölüm həyatın əbədi və əzəli qanunudur. Yaranan insan ölcəkdir. Ancaq yüz illər boyu xalq yaradıcılığında ölümlə bağlı müxtəlis fikirlərə, anlayışlara rast gəlinib. Hər bir insan kimliyindən asılı olmayaraq öz həyatının nə zamansa sona çatacağını düşünür. Digər canlılardan fərqli olaraq təkcə insan öz ömrünün sonunu düşünə bilir. Eləyənə görə də insan qısa

ömür içərisində nə isə etməyə, xeyirxah işlər görməyə çalışır. “Süleymandan, Nuhdan qalan dünya” Süleymana, Nuha qalmadığı kimi dünyada yaşayan 124 min peyğəmbərin heç birinə qalmayıb. Ölümsüzlüyə qovuşmaq istəyən insanlar da sonda bir həqiqəti çox gözəl dərk ediblər ki, ölüm labüddür və ondan qaçmaq mümkün deyil. Ölümsüzlük haqqında düşünən, lakin ona nail ola bilməyən Bilqamisin, Makedoniyalı İsgəndərin, Ural Batırın, Dədə Qorqudun yazılı ədəbiyyatda, folklorda yaşanan ömürləri və istəkləri onu göstərir ki, insan nə qədər güclü, qüvvətli, müdrik olsa belə ölümə qalib gələ bilməz. Aşıq Alının dediyi kimi: “Ölüm haqdır, çıxmaq olmaz əmrədən”.

İnsan ömrü əbədi ola bilmədiyi üçün onun ölməzliyi yaradıcılığında, mənəvi irsində, xeyirxah əməllərindədir. “Gəlimli-gedimli” dünya, “bir yandan boşalır, bir yandan dolur”. Dünyaya gələn hər bir insanın da öz taleyi, öz ömür yolu var. Bir də insan ömrünün folklorunda, ədəbiyyatda yaşanan ömür yolu var. Bu ömür yolu, tale yolu xalqın folklor yaddaşıdır.

Biz “Poetik yaddaşımızda ağılar” kitabında qədim dövrlərdə yaranan ağı mətnlərindən də bir neçə nümunə veririk. Ancaq əsas məqsədimiz şifahi xalq ədəbiyyatımızda geniş yayılan ağılardan nümunələrin bir qismini oxuculara təqdim etməkdir. Eyni zamanda son dövrlərdə Naxçıvan Muxtar Respublikasında yaşayan insanların dillərindən topladığımız ağıları da kitaba daxil etmişik.

Sədaqət NEMƏTOVA

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT

1. Abdulla BƏHLUL. *Azərbaycan mərasim folkloru*. Bakı. Qismət. 2005, 208 s.
2. *Azərbaycan folkloru antologiyası. VII kitab (Qaraqoyunlu folkloru)* Bakı, Səda, 2002, 464 s.
3. *Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı anatologiyası*. Bakı, “Çaşioğlu”, 2004
4. *Bayatılar*, Bakı, Yaziçi, 1985, 199 s.
5. ƏFƏNDİYEV P. *Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı*. Bakı, Maarif, 1981, 410 s.
6. Hacıyev Z. *Fəlsəfə*. Bakı, Adiloglu, 2001, 640 s.
7. XƏLİL A. Mahmud Kaşqarlinin “Türk dillərinin divanı kitabı”nda ədəbi mətnlər. Bakı, Səda, 2001, 182 s.ö
8. XƏLİL A. Əski türk savlarının semiotikası. Bakı, Səda, 2006, 164 s.
9. XÜRRƏMQIZI A. *Azərbaycan mərasim folkloru*. Bakı, Səda, 2002, 210 s.
10. Naxçıvanın hikmət xəzinəsindən. Bakı, Nurlan, 2005, 240 s.

- 11. Salman MÜMTAZ.** *Azərbaycan ədəbiyyatının qaynaqları*. Bakı, Yaziçı, 1996, 445 s.
- 12. Seyidov M.** *Azərbaycan mifik təfəkkürünün qaynaqları*. Bakı, Yaziçı, 1983, 326 s.
- 13. SÜLEYMENOV Olyas.** *Az - Ya*. Bakı, Azernəşr, 1993, 304 s.
- 14. VAHABZADƏ B.** *Sənətkar və zaman*. Bakı, Gənclik, 1976, 300 s.
- 15. VƏLİYEV V.** *Azərbaycan folkloru*. Bakı, Maarif, 1985, 414 s.
- 16. КУЗНЕЦОВА В.** *Причтания. Народные знания. Фольклор. Народное искусство*. Москва. 1991.
с.105 - 106

Nizami CƏFƏROV
QƏDİM TÜRK ƏDƏBİYYATI

Bakı, AzAtam, 2004

AĞILAR

Alp Ər Tonqanın ölümüñə ağı

Alp Ər Tonqa öldümü,
Dünya yiyesiz qaldımı,
Tale özün aldımı?!
Artıq ürək yırtılır.

Fələk fürsət gözlədi,
Gizlice tələ qurdu,
Bəylər bəyini apardı,
Qaçsa necə qurtulacaqdı?

İgidlər qurd kimi uладı,
Yaxa yırtıb hıçqırıldılar,
Ağı deyib sizladılar, .
Yaşdan gözləri örtülür.

Bəylər atların yordular
Dərd onları üzüb
Bət-bənizləri saralıb,
(Sanki) zəfəran sürtülüb.

Zəmanə təmiz pozuldu,
Zəif, tənbəl hərəkətə gəldi.
Ərdəmlik də sovuldu,
Dünyanın ağacı yerə gömülür.

Fələk günləri dolandırır,
Məxluqların gücünü əlindən alır,

Dünyanı igiddən boşaldır,
(Nə qədər) qaçsa da igid ölüür.

Bilikli müdrik yoxsul oldu,
Dünyanın atı azğınlaşdı.
Ərdəmin vücudu çürüdü,
Yerə dəyib sürtülür.

(Onun) adəti belədir,
Bundan başqası bəhanədir,
Tale gəlib ox atsa,
Dağların başı hamarlanıb.

Könlümün içini yandırıcı,
Şağalmış yaramı qopardı,
Keçmiş günləri aradı,
Gecə - gündüz keçmişlər aranır.

AĞILAR

Yemək verən idi,
Azğın düşməni dəf edən (idi),
Boynunu tütüb qanıran (idi),
Ölüm basıb yerə çaldı.

Yemək verən idi,
Azğın düşmənin qaçıran (idi),
Oğraq qosunun (geri) qaytaran (idi),
Ölüm basıb yerə çaldı.

Düşmən odunu söndürən,
Döyüş mərkəzindən onu qovan,

İş bacaran (idi)
(Taleyin) oxu dəyib öldürdü.

Böyük işlər (görməyə) qalxırdı,
Yemək süfrəsi açırdı.
Sərt soyuq qışlarda (da),
İgidləri ümidsiz qoydu.

AĞILAR

Ağ buludlar qalxıb kükrəyib
Hər tərəfimi qar yağıdırır,
(Yoxsa) ağ saçlı qarı anam
Acılarlamı göz yaşlarını axıdır?...

Bahar buludları şimşək çaxıb kükrəyib,
Yağışlarmı yağıdırır,
(Yoxsa) yaşı kiçik aldıqlarım
Göz yaşlarını axıdır?...

Payız buludları kükrəyib qalxıb
Çoxmu yağış yağıdırır,
(Yoxsa) könül daşın iki kiçik
Göz yaşlarını axıdır?...

AĞILAR

Övladlarım, qaçaq qulun
Atam hanı deyirlərmi?
Sevgili doğurmuş, kiçik qardaş, gəlin
Ağam hanı deyirlərmi.

Bəldə duran əlli igid
Bəyim hanı deyirlərmi?

Hərəmxanadakı qızlar, kənizlər
Ürəklərini parça - parça edərlərmi

Qapının ağızından duran neçə cavan,
Bəyim hanı deyərlərmi?
Qovuşma gününü arzulayıb
Dərd deyirlərmi?

DAVDAQ

Böyük hökmdar Cavanşirin ölümünə ağı

ALBANIYA TARİXİ. ALBAN SALNAMƏSİ.

Bakı, Elm, 1993

Ey ilahi kəlamları xəlq eyləyən ulu Tanrı,
Özün nəğmə - ağı söylə, yad et bizim hökmdarı.
Elə nəğmə - ağı qoş ki, bu əvəzsiz itki üçün
Gözümüzdən gecə - gündüz axısın odlu göz yaşları.

Bu Gündoğan ölkəmizi tutan kədər çox böyükdür,
Yer üzünü hərtərəfli hıçqırıqlar bürümüşdür.
Fəryadıma qulaq assın bütün ellər, qəbilələr,
Mənimlə bir bütün bəşər qoy ağlasın hönkür - hönkür.

Təməlindən qopub getdi əzəmətli canlı qaya,
Parçalandı bizi qucan, hifz eləyən yüksək divar.
Qüllələri göyə çatan bir imarət yixildi, ah,
Sındırılıb məhv edildi möhkəm qala, hündür hasar.

Dincliyimiz yoxa çıxdı, qara gəldi ağ günümüz,
Üstümüzə hücum çəkdi basqınçılar sürü - sürü.
Heyrətamız bir dövləti xarabaya çevirdilər,
Möcüzəli səltənətin al şəfəqi söndürüldü

Bizim yurda gələn bəla yəqin həmin bəladır ki,
İsayya da qorxudaraq bildirmişdi bir zamanlar.
Bayramımız yasa döndü, kölgə düşdü qızıl xaça
Şadlığımız göz yanında batıb getdi, ey insanlar!

Geri dönməz itki üçün qazdilar bir dərin məzar,
Şərafətli hökmdarı ora qoyub basdırınsınlar.
Basdırınsınlar fitnə - fəsad izlərini, cinayəti,
Arifləri azdırmaqçın çox əlləşdi o azğınlar.

Aslan kimi qüdrətliydi o öz aslan yatağında,
Düşmənləri zağ - zağ əsər, qarşısında donardılar.
Qüdrətinə baş əyərdi həm qorxudan, həm sevgidən,
Bütün elat başçıları, bütün müdrik ağsaqqallar.

Uzaq - uzaq ellərəcən yayılmışdı şan - şöhrəti,
Yer üzünün o tayına çatmış idi adı, sanı,
Bütün cahan vəsf edirdi onun sonsuz qüdrətini,
Qaranlığa işiq salan, uzaq görən zəkasını.

Rum qeysəri, bir də Cənub hökmdarı tələsirdi.
Can atırdı görmək üçün bizim böyük hökmdarı.
Şərafətlə, ləyaqətlə, ən bahalı zər - zinətlə
Qarşılırdı, salamlardı onlar bizim bayraqdarı.

Bizi qəfil yaxaladı bu cinayət, bu qan - qada,
Maymaq kimi azmağımız bizi baha başa gəldi.
Əfəlləşdik, ölgünləşdik, qəzəbləndi Ulu Xalıq,
Böyük məşhur bir dövləti uf demədən məhv elədi.

Hökmdarı sədaqətlə hifz eləyən sadıqləri
Elə bil ki, küsüb ondan, üz döndərib, gözdən itdi.
Bu uğursuz, bu qanlı gün uzaqlaşdı Ulu Tanrı,
Hiyləgərlər caynağında onu yalnız qoyub getdi.

Öz satqınlıq kamanını çəkib dartdı çuğul düşmən,
Məkri hiylə qılincını itilədi parıl - parıl.

Sənin parlaq günəşini döndərdilər başqa yola,
Kimlər? Maovların alçaq rəzil balaları.

Aldatdılara, apardılar tənha, gizli bir guşəyə,
Açdılara tunc sinəsində neçə - neçə dərin yara.
Gecə gizli öldürülən mobidlər tək qətl olundu,
Görün kimlər qaldırdı əl əzəmətli bahadura!

Atasından xəbərsiz bic... zatiqırıq, alçaq, iyrənc,
Dizin - dizin sürünsün qoy, həsrət qalsın xoş bir üzə.
Qarğışlara, nifrətlərə, lənətlərə bölünərək
Veyillənsin qoy dünyada Qabil kimi əsə - əsə.

Qaçmağa yol, iz tapmasın, ciğirlər'da tutulsun qoy
Başı üstə vəhşi quşlar şappildatsın qanadını.
Dərələrin qarğaları cəmdəyinə daraşsın qoy,
Ağzı qanlı yırtıcılar didim - didim didsin onu.

Açsın cəhənnəm ağızını, İrod odu udsun onu
Doğulsunlar ürəyində yarasalar, soxulcanlar.
Yandıraraq, söndürərək, öldürərək, dirildərək
Bu qatili dönə - dönə, xincim - xincim etsin onlar.

Sınsın çürük budaq kimi sərkərdəyə qıyan o əl,
İflic olsun o mərd üzü tapdalayan murdar ayaq.
Onun zərdab qanını qoy ağ güvələr zəhərləsin,
Gəbərsin qoy, vəbalara, cuzamlara tuş olaraq.

Tikanlı ağacların kölgəsində dincələrsə,
Gəlsin ilan balaları, bürüsün dörd çevrəsini.
Üz - gözünə qurbağalar zigil atsın, acı töksün,
Şiş bürüsün əndamını, xərçəng kəssin nəfəsini.

Bizim üçün o, dünyanın yeganə, tək çırayıdı,
Sükançıydı, cilovlardı şahə qalxan dalğaları.
İgid, cəsur Cavanşirin poladlaşan şəxsiyyəti
Əsarətçi zalimlərin yatıldardı qiyamını.

O, yatmadı, mürgülərdi... gözü ayıq, qəlbə qaynar,
Marsın cəng arabasın ulduzlara sürərdi o.
Qollarına toplasa da min igidin qüvvətini,
Çiçəkləri asta üzər, gülü ehmal dərərdi o.

Danişarkən dodağından mirvarilər saçılardı,
Əxlaqı saf, ruhu yüksək, könlü odlu bir həvəsdə.
Yuxusundan aylarkən, aslan kimi sıçrayardı,
Bölüb isti çörəkləri, paylayırdı süfrə üstə.

Həzrət İsa peyğəmbərin qabırğası arasından
Axan qanlar sözülmüşdü onun dərya ürəyinə.
Ən müqəddəs dualarla tanrisina tanışdı o,
Öz qəlbinin qüdrətilə ölüməszlük tapmışdı o!

Mənim ağım qu quşunu
Dəstəsindən ayrı düşən bir quşcuğun naləsidir.
Yetim qalib bizim şəhər, kövrəkləşib polad qala
Uzun illər görməmişdik bu cür məqam, bu cür bəla.

Haçan gəlib tapdı bizi o qanlı əl, canlı bıçaq?
Kaş bataqlıq qurdu kimi yerindəcə qurusun o.
Ağzı yansın, qan quşsun o.

Sən ki, saçardın nurunu günəş kimi üstümüzdə,
Batıb getdin... qərq olmuşuq gecələrin zülmətinə.
Bulud girdi aramıza, ayrı saldı səni bizdən,
Gözlərimiz həsrət qaldı yaraşıqlı qamətinə.

İllər boyu ağlayacam, öz bağırmı didəcəyəm,
Sənsiz qalan o boş taxtı hiddətlə seyr edəcəyəm.
Sən gedəli, dörd tərəfdən bağlanıbdi sevinc yolu,
Gözlərimdən bulaq kimi yaşlar axır qanlı - qanlı.

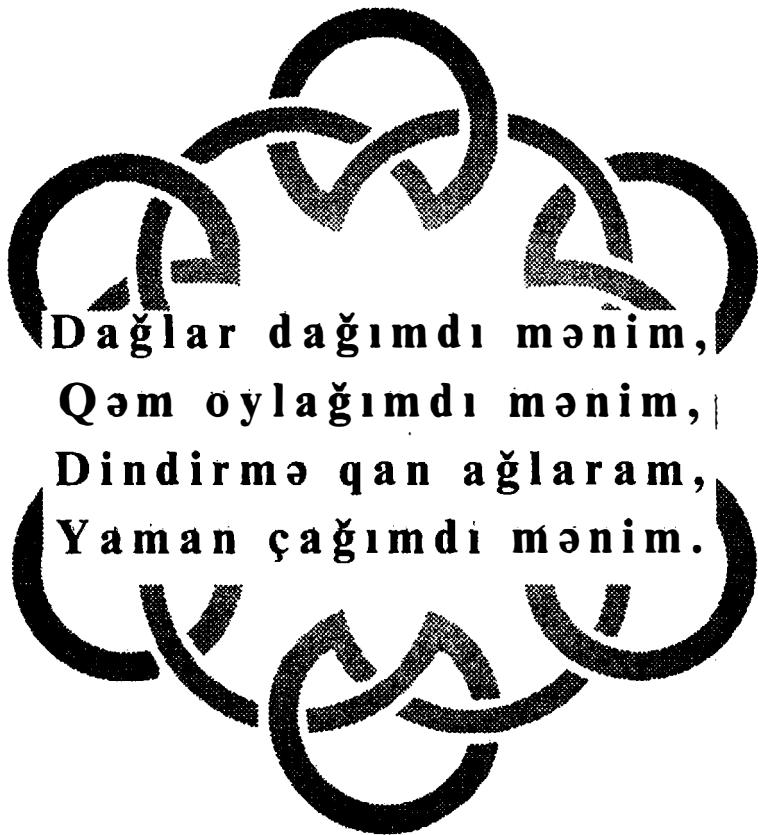
Əzizlərin, doğmaların sevgin ilə alovlanır,
Yaddan çıxmaz bu məhəbbət bizim eldə heç bir zaman.
Kaş ki, bizim sözlərimiz ətir saçan buxur kimi,
Alışaydı məzarında, yanayıdı son damlayacaq.

Başımın tacı düşdü,
Taxtımız da, baxtımız da viran qaldı.
Gücmüzün şan - şöhrəti səninlə bir basdırıldı.

Səninlə edərdi fəxr Təbər gölü, Lubnan dağı,
Azğın şimal küləkləri dayanardı səni görcək.
İndi yurdun sənsiz görüb hunlar qapır baltasını,
Viran qalır nar bağları, tapdaşanır çəmən - çiçək.

Səltənətlər qara geyib, tac qoyan da sevinməyir,
Gəlinlərin yatağını toz bürüyüb, qəm tozları.
Balasını itirmiş tək yaxa dartır, yaş tökürlər,
Dərddən solmuş bənizlərin nə yamandır bu qubarı.

Üzərindən atmaq istər ləkələnmiş şöhrətini,
Tac qoyan da anlaysır ki, tac əbədi bəzək deyil.
Bu ölümlə biz bir daha dərk elədik, başa düşdük:
Heçdi, puçdu fani dünya. Bizə dünya gərək deyil.
Xoşdur mənə bu sözləri deyib yanmaq, alovlanmaq,
Ancaq daha xoş olardı səninlə bir dəfn olunmaq.

Dağlar dağimdi mənim,
Qəm oylağıimdi mənim,
Dindirmə qan ağlaram,
Yaman çağımıdi mənim.

AĞILAR

“Bayatılar” Elm, Bakı, 1977

Tərtib edəni: *Asya MƏMMƏDOVA*

Aşıqəm, ay ağlaram
Rəqibi ayaqlaram.
Yarınan keçən günü
Anaram, ay ağlaram.

Qarşında gül əmbəri,
Dərmışəm güləmbəri,
Hicran qoymaz gül açım,
Dərd qoymaz güləm bəri.

Eləmi yalqız ağlar,
Sonalar, yalqız ağlar.
Kimsiz, kimsəsiz Arif
Qalıbdır yalqız, ağlar.

Əziziyəm vay dərdim
Vay dərmanım, vay dərdim,
Xal gül əkdi, gül dərdi,
Mən gül əkdirim, vay dərdim.

Bu dağda turac ağlar,
Onun səsin kim anlar.
Öldürdülər balamı
İnanın, müsəlmanlar.

Bu dağlar, ulu dağlar,
Çəsməli, sulu dağlar.
Burda bir qərib ölmüş,
Göy kişnər, bulud ağlar.

Mən aşiq tikə
Kəs bağrim tikə - tikə.
Öləndə yar ağlasın
Kəfənim tikə - tikə.

Qarşımızda ya dağlar,
Ya düğünlər, ya dağlar.
Aşıq, yaxşın ölübdü,
Qohum gülər, yad ağlar.

Sabah oldu oyandım,
Dərdə, qəmə boyandım.
Daş olsaydım ərirdim,
Torpaq idi dayandım.

Əziziyəm şam bağlar,
Şam ağacı, şam bağlar.
Könlüm elə virandı
Arı gəlsə şam bağlar.

Çayda balıq yan gedər,
Açma yaram, qan gedər.
Həkim, təbib neyləsin,
Əcəl gəlib, can gedər.

AZƏRBAYCAN BAYATILARI

Elm, Bakı, 1984

Tərtib edənlər: **Bəhlul ABDULLAYEV**

Elxan MƏMMƏDOV

Qızılqül BABAZADƏ

Ana, məni az ağla,
Qışı dayan yaz ağla
Mənim bu dərdlərimi
Bir xəzələ yaz, ağla.

Eləmi qarasına,
Qaşların qarasına
Dur, anan qurbanı olsun,
Ürəyin yarasına.

Eləmi tikan gülə,
Sarmaşib tikan gülə.
Fələk də göz tikibmiş,
Mən gözüm tikən yola.

Bağ'a girdim bağbansız,
Dəvə gördüm sarvansız.
Aləmə dərman dedim,
Balam oldu dərmansız.

Bağında yasəməni,
Laləni, yasəməni.
İstərdim yasdan çıxam,
Yar saldı yasə məni.

Mən aşiq lala dağı,
Bürüyüb lala dağı,

Cəmi yara sağalsa
Sağalmaz bala dağı.

Mən aşiq oxusana,
Dərs alıb oxusana.
Sən bir gözəl maraldın,
Kim vurdu oxu sana?

Dağların laləsiylə,
Əldə piyaləsiylə.
Burda bir gəlin ölüb
Yanının balasıylə.

Əziziyəm sis günə,
Pərdə tutub sis günə,
Özün öldün, qurtardın
Məni qoydun pis günə.

Bir ev tikdim dəyirmi,
Pəncərəsi iyirmi?
Ölüb hara gedirsən
Bu yurd sənin deyilmi?

Dağ döşü tala yeri,
Bürc yeri, qala yeri.
Bundan pis gün olarmı?
Yar ölü, qala yeri.

Bağban bəslər gül ali,
Yarpaq yaşıl, gül ali.
Fələyin qaydasıdı
Açılmamış gül ali.

İstəməz yad adımı,
Əridər dad adımı,

Bala yandıran kimi,
Yandırar od adamlı.

Bu yerdə bağ olarmı?
Salxımı ağ olarmı?
Belə dərdi olanın,
Anası sağ olarmı?

Bu dərdi qanam gərək,
Odlara yanam gərək.
Yad ağlar, üzdən ağlar
Ağlasın anam gərək.

Dağların qarı mənəm,
Gün yoxdur ərimənəm.
Qəbrimi dayaz qazın,
Cavanam, çürümənəm.

Dərdi daşa deyərəm,
Coşa - coşa deyərəm
İki əzizim ölüb,
Qoşa - qoşa dəyərəm.

Sonam səsəmi gəldin?
Daban başamı gəldin?
Sağlığında gəlmədim
Öldüm yasamı gəldin?

Ov gəlsin, ov olmasın,
Çaxmağı qov almasın.
Səni vuran ovçunun
Tərlanı ov almasın

Bülbül gül barabarı,
Ceyran çöl barabarı,
Burda bir oğlan ölüb,
Bütün el barabarı.

Qardaş dedi qardaşı,
Qarlı dağdan qar daşı.
Bacı nə yaman ağlar,
Yoxsa ölüb qardaşı?

Qardaş gəl ay, qardaş gəl,
Qarlı dağları aş, gəl,
Bacın dərdə dözmədi,
Sən də gözündə yaş gəl.

Dağlar dağımdı mənim,
Qəm oylağımıdı mənim,
Dindirmə, qan ağlaram,
Yaman çağımıdı mənim.

Dağıstanın dağı var,
Çıxma yola, yağı var.
Dindirmə, qan ağlaram,
Məndə qardaş dağı var.

Əzizim laçın ağlar,
Soraqlar laçın ağlar,
Balası ölən ana
Çəngələr saçın, ağlar.

Daş zindanda daş qalar,
Su axar yer yaş qalar.

Oğlu ölən ananın
Gözlərində yaşı qalar.

Əziziyəm, yara var,
Yaram üstə yara var.
Paralanmış sinəmdə
Əl dəyməmiş hara var?

Göydən gedən sonalar,
Bir-birinə yan alar
Nalə çəkər, saç yolar,
Oğlu ölmüş analar.

Gül açmaz qara bağlar,
Göy, bağlar, qara bağlar.
Balası ölən ana .
Başına qara bağlar.

Əzizim qəmə bağlar;
Belinə qəmə bağlar.
Ölübdür qoca bağban
Batıbdır qəmə bağlar.

Buxarı qurum bağlar,
Od yanar, qurum bağlar.
Oğlu ölən analar
O başdan durub ağlar.

Bu dağlar maçın dağlar,
Üstündə ləçin dağlar.
Oğlu ölən ananın
Dərdi var, qaçın, dağlar.

Bu dağlar, ulu dağlar,
Çeşməli, sulu dağlar.
Burda bir qərib ölüb
Göy kişnər, bulud ağlar

Mən aşiq gözəl ağlar,
Gözəli gözəl ağlar.
Xəbər getsə anama
Gör necə gözəl ağlar.

Ağacda xəzəl ağlar,
Dibində gözəl ağlar.
Oğlu ölen analar,
Sərgərdan gəzər ağlar.

Bağça - bağda gül ağlar
Bülbül ağlar, gül ağlar.
Oğlu ölen analar
Başa tökər kül, ağlar.

Ağlayan başdan ağlar,
Kirpikdən qaşdan ağlar.
Oğlu ölen analar
Durar o başdan ağlar.

Analar yanar ağlar,
Günlərin sanar ağlar.
Dönər göy göyərcinə
Yollara qonar, ağlar.

Əzizim yüz il yanar,
Yüz həftə, yüz il yanar.

Sənin də oğlun ölsə
Ürəyin yüz il yanar.

Qəlyanı çəkənə ver,
Doldurub çəkənə ver.
Oğul dərdi ağırdı
Apar get, çəkənə ver.

Bülbülə qonca gedər,
Gül açmaz, qonca gedər
Toysuz ölən cavana
Bəzəkli xonça gedər.

Gül budağın gül əyər,
Yel əsdikcə tel əyər.
Oğul ölmək göz töksə,
Qardaş ölmək bel əyər.

Əzizim belin bükər,
Kaman tək belin bükər.
Cavan oğul ölümü,
Ananın belin bükər.

Bağda bitər kələmlər,
Suyun verər hərəmlər.
Oğlu ölən analar
Uzun çəkməz, vərəmlər.

Söz desən acı neylər?
Baxsan qıyqacı neylər?
Bir evdə qardaş ölsə
Qardaşsız bacı neylər?

Dağlara dolu düşər,
Qar yağar dolu düşər.
Qəbrim yol üstə qazın
Anamın yolu düşər.

Eyvanımız tağlıdır,
Yol - iz bütün bağlıdır.
Oğlu ölən anayam,
Sinəm oğul dağlıdır.

Qardaş mənim gülümđür,
Gülümđür, bülbülümđür.
Bacı qardaşa qurban
Qardaş ölsə zülümđür.

Gəmi gəldi, yan oldu,
Gecə keçdi, dan oldu.
Sevgilim vaxtsız öldü,
Ürəyim al qan oldu.

Qara gözlər süzüldü,
Əlim yordan üzüldü.
Ağca sinən üstə yar
Ağır sallar düzüldü.

Göydə duman tüstüdü,
Qəbrim yolun üstüdü.
Bir axşam gəl, bir sabah,
Görən desən dostudu.

Dədəm öyü yas öyü
Dədəm tikdi yas öyü

Qardaş, qardaş deməkdən
Oldum ocaq kösoyü.

Dağ döşündə naşı yox,
Ətəyində daşı yox.
Burda bir bacı ölüb,
Yanında qardaşı yox.

Əziziyəm ay qardaş,
Qaşın ucu yay qardaş.
Kaş mən özüm ölüydim,
Deməyəydim, vay qardaş.

BAYATILAR

Yazıcı, Bakı, 1985

Tərtib edəni və ön sözün müəllifi: Vaqif VƏLİYEV

Eləmi, dolu gözlər,
Dağ başı dolu gözlər.
Soğulmuş ana gözü,
Qırx ildir yolu gözlər.

Eləmi bu dərd məni,
Ağrıdır bənd - bənd məni.
Son nəfəs çıxanadək
Gəzdirin kənd - kənd məni.

Eləmi tikə - tikə,
Doğrandım tikə - tikə.
Qəbrimi özün qazdın
Kəfənim tikə - tikə.

Eləmi, sözlü dünya,
Yüzdən çox üzlü dünya.
İnsan yeyib nazlanan
Doymayan gözlü dünya.

Eləmi mən pərişan,
Halim yoxdu danışam.
Varmı bir mənim kimi
Dərdi dərdə qarışan?

Eləmi yasəmənsiz,
Gül bitməz yasəmənsiz.
Oğlu ölən analar,
Getməyin yasa mənsiz.

Eləmi, bu Tur dağlar,
Sənə yaşın nur, dağlar.
Gəldim gördüm yar köçüb,
Oba ağlar, yurd ağlar.

Eləmi Daşbulağa,
Suyu sərəxəş bulağa.
Birin sən de, birin mən
Tökək qan - yaş bulağa.

Eləmi, nə dumandı,
Nə çıskın nə dumandı,
Od tutar, qəbrim yanar,
Görən der: - Nə dumandı?!

Eləmi, yaz, yaz ağlar,
Ördək ağlar, qaz ağlar.
Ata gəzən yerləri,
Bala görüb tez ağlar.

Eləmi, dağ - dağ oldu,
Can yandı, dağ - dağ oldu.
Sinəm yar həsrətindən
Alışdı, dağ - dağ oldu.

TÜRK PİTİK

AZƏRBAYCAN FOLKLORU ANTOLOGİYASI

*Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyası
Nəşriyyatı, Bakı, 1968, I kitab*

Toplayanı və tərtib edəni: *Əhliman AXUNDOV*

ŞIVƏN

Altı bədov atlı,
Əli çərkəz qəmçili,
Arxası dağ dəstəli,
Çiyini zər tüsəngli.

Gümüş xəncəlli,
At bağırı çatladan,
Düşmən bağırı yaran,
Aslan ürəkli.

Şir biləkli
Bənövşə buğlu,
Mina boylu
Darvaza kürəkli.

Gen sinəli,
Gözü qızlar avçısı,
Dili qızlar elçisi.

Atın qara, zil qara,
Mindin getdin ilqara.
Sən ilqardan gəlincə,
Anam geydi zil qara!

Gedən qara atlı, getmə,
Yolun uzaqdı getmə.

Ananın, bacının göz yaşı
Sənə duzaqdı, getmə.

Açılmayan tüfəngin, sivrilməyən xəncərin öz canına qurban! Ay kimi doğdun, gün kimi batdır, minəndə at bağırı yardımın, saydığını salam verdin, saymadığına yan verdin, düşməninə dirsək göstərdin, qəniminə qan uddurdun!

Altının bədov atına, ciyninin tüfənginə, tərkinin dolu xurcununa, ağızının kəsərləi sözünə anan qurban, ay bala! (Yaxud “bacın qurban, qardaş!”)

AĞILAR

Mən oldum ağlamaqdan,
Bağa su bağlamaqdan.
Bağda yarpaq qalmadı
Yaramı bağlamaqdan.

Qızılgül həşəm oldu;
Dərmədim həşəm oldu.
Mən səndən ayrılah
Ağlamaq peşəm oldu.

Mən oldum anam qaldı,
Oduma yanın qaldı.
Nə dünyada gün gördüm
Nə bir nişanəm qaldı?

Əziziyəm, hər aylar,
Hər uluzlar, hər aylar.
Oğlu ölmüş analar
Oğul deyib haraylar.

Bir at mindim başı yox,
Bir çay keçdim daşı yox.
Burda bir qərib ölüb,
Yanında qardaşı yox.

Əzizim, qar qamışa,
Qar yağdı qar - qamışa.
Yüz min alqış neyləsin
Bir fələk qarğamışa.

Ələkdə var barama,
Əl vurmayın yarama.
Anam tutsun çıraqı,
Bacım baxsın yarama.

Bayqus mənəm, bayqus mən,
Hər quşlardan say quş mən.
Nə bələli başım var
Sızıldaram yay, qış mən.

Mən aşiq suda yandım,
Od gəldi suda yandı.
Dərdimi suya dedim
Od tutdu o da yandı!

Gəmim dəryada qaldı,
İşim fəryada qaldı.
Ölməyimə yanmiram,
Heyif, yar yada qaldı?

Eləmi qalam, qardaş,
Dərdinə qalam, qardaş.

Top atıldı, bürc sındı,
Üçuldü qalam, qardaş!

Mən aşiq, qarasına,
Qaşların qarasına.
Dur yarın qurban olsun
Ürəyin yarasına.

Əziziyəm, sarı qız,
Qayıt bizə sarı qız.
Aç belinnən qurşağı,
Cənazəmi sarı, qız.

Mən aşiq qoşa dağlar,
Çatıb baş - başa dağlar.
Sizdə oğul itirdim,
Dönsüz daşa dağlar!

Köynəyin alacadır.,
Geymisən alacadır.
Qoy ağlasın bacılar
Qardaşım balacadır.

Qızılgül axçalandı,
Dərmədim axçalandı
Sənə kimlər qarğadı
Paltarın buxçalandı.

Əzizim nazik sarı,
Geyməyə nazik sarı.
Saçların kələf eylə
Cənazəm nazik sarı.

Görükən qarağandı,
Əzgildi, qarağandı,
Maralı oxlayıblar
Tökülən qara qandı.

Altımda kilim yandı,
Od düşdü, kilim yandı.
Əziz bala deməkdən
Ağzımda dilim yandı.

Haray, ellilər, haray,
Sana tellilər, haray.
Dəhnəmi su apardı,
Əli bellilər, haray.

OĞUL VAY

Növrəstə Cavadım,
Güldəstə Cavadım!
Heyif ola ki, getdin sən,
Ey xəstə Cavadım!

Qaldı bədovun cərgə düzülmüş başı bağlı,
Üstü bəzənən xələtin əsbablı, yaraqlı,
Hər dəm yolunu gözlər atın oxlu, sədaqlı,

Peykanlı Cavadım,
Saf qanlı Cavadım!
Çıxdım necə tez sandan
Ad - sanlı Cavadım!

Divanxanana baxubanı qulların ağlar,
Qapında əli bağlı durub ellərin ağlar
Bülbülün oxur bağda, qızıl gülərin ağlar.

Hörmətli Cavadım,
Mürvətli Cavadım!

Həsrətlə yumdun gözünü
Həsrətli Cavadım!

Gülzarına, aranına, yaylağına qurban,
Kaşanəsi viranə, boş otağına qurban,
Getdin, ay oğul, necə dözüm dağına qurban.

Himmətli Cavadım,
Qeyrətli Cavadım!
Qayıt geriyə, qayıt amandır,
Şövkətli Cavadım!

Yayınma gözümdən, dinim, imanım oğul, vay!
Fikrim, xəyalım, təndə şirin canım, oğul, vay!
Dərdini çəkən ellər ilən yanım, oğul vay!

Heybətli Cavadım,
Qüdrətli Cavadım!
Gəl etmə fəramuş məni
İzzətli Cavadım!

Məni gözü yaşılı qoyub o taya gedərsən,
Yəni bu fənadan köçüb üqbaya gedirsən.
Xeyrə dönə, oğlum, yolun, hər çaya gedirsən.

Kamallı Cavadım,
Zavallı Cavadım!
Toyu yasa dönən,
Qara iqbally Cavadım!
Oğul vay, oğul vay, oğul!..

(Şeir Qarabağ hakimi İbrahim xanın oğlu
Cavadın ölümü münasibətilə anasının dilindən
deyilib).

XALQIMIZIN DEYİMLƏRİ VƏ DUYUMLARI

“Maarif,” Bakı, 1986

Toplayıb yazıya alanı, işləyəni və tərtib edəni:

HƏKİMÖV M.İ

Eləmi, ya saraylar,
Ürəyim yas haraylar
Üstümə hücum çəkdi
Pis günlər, yassar aylar.

Əzizinəm yüz dərdim,
Dərmansızdı yüz dərdim.
Ərəb gəldi, öc oldu
Birkən, artdı yüz dərdim.

Əzizim bala dağı,
Bağ dağı, bala dağı.
Hər dərddən betər olar
Anaya bala dağı.

Əzizinəm, bir də qan,
Oxu dərsin, bir də qan
Bu yaralı gözlərim,
Bir yaş tökər, bir də qan.

Əzizinəm yanarsız,
Sızıldarsız, yanarsız.
Ünüm qaya yandırır,
Çəkil, siz də yanarsız.

Əzizim dolu gözlər,
Göy kişnər, dolu gözlər.

Mənə derlər ağlama
Durarmı dolu gözlər?

Eləmi, ay deməkdən,
Qaşları yay deməkdən
Ölsün bu qərib canım,
Qurtulsun vay deməkdən.

Ağlaram ozan olsa,
Gül dönüb xəzan olsa.
Bağlanıb dastan olar,
Dərdimi yazan olsa.

Mən aşiq, bağlamaqla,
Qan durmaz bağlamaqla.
Oğul dağı böyükdü
Sağalmaz ağlamaqla.

Qazağın da dağı var,
Bağçası var, bağı var.
Gəl mənə dəymə fələk,
Məndə oğul dağı var.

Mən aşağı, qarsalar,
Dağlar qara qar salar.
Fələk apardı oğlum,
Yaş sıfətim qarsalar.

Bağımda gülüm yandı,
Dərmədim gülüm yandı.
Yarın məzarın gördüm
Ünlədim, dilim yandı.

Eləmi Ala dağı,
Ün tutub Bala dağı.

Hər yara qurtarsa da,
Qurtarmaz bala dağı.

Dərdindən naçaqladım,
Naz balşın saçaqladım.
Fələk yarımı aldı,
Qəbrini qucaqladım.

Bala dağı,
Göy dağı, bala dağı.
Of xain! Balan ölsün,
Yamandır bala dağı.

Əzizinəm, bay ata,
Yolum düşdü Bayata.
Ozan bir ağrı dedi,
Ünü düşdü Bayata.

Şam ağlar,
Piltə yanar, şam ağlar.
Qəriben qürbət eldə
Məzarında şam ağlar.

Əzizim necə dağlar,
Qarşıda neçə dağlar.
Yetim yanağı bilər,
Göz yaşı necə dağlar.

Karvan gedər,
Bağdada karvan gedər,
Fələk, bu nə sitəmdir,
Balalar, karvan gedər.

Qara boyandı,
Obam qara boyandı.
Sevgilim cavan öldü,
Göy də qara boyandı.

Daş ağlar,
Göz - göz olub yaş ağlar.
Qürbətdə oğlu ölən
Analar yavaş ağlar.

Eləmi, balan ağlar,
Huy çəkib, balan ağlar.
Ana deyib, yas tutan,
Üz cirib, balan ağlar.

AZƏRBAYCAN FOLKLORU

“Şərq - Qərb”, Bakı 2005

Tərtib edəni və ön sözün müəllifi:

Bəhlul ABDULLA

Əziziyəm, bu dağa,
Ellər köçər bu dağa.
Elə ki, mən dözürəm,
Kimsə dönməz bu dağa.

Baharsız daşdı dünya
Çürük ağacdı dünya.
Kimə deyim dərdimi ,
Bütün qan - yaşıdı dünya.

Mən aşiqəm yad ola,
Ya tökülə, ya dola.
Qorxuram düşəm ölüm
Ağlayanım yad ola.

Aşıq itkin diyara,
Xalın itkindi yara.
Səni məndən edəni
Düşsün itkin diyara.

Xoruz ban verən yerdə,
Yaram qan verən yerdə,
Ana gəlsin yetişsin
Oğul can verən yerdə.

Əzizim qaranı yaz,
Ağ üstən qaranı yaz.
Hər dəftərin başında
Mən baxtı qaranı yaz.

Bənövşə çicəkləndi,
Yarpağı ləçəkləndi.
Yatmağın yalan oldu
Ölümün gerçəkləndi.

Mən aşiq qəm ciləndi,
Səməndin qəmçiləndi.
Mənim viran könlümə,
Dərd yağdı, qəm ciləndi.

Bülbül gül bərabəri,
Maral göl bərabəri.
Burda bir igid ölmüş,
Vətən, el bərabəri.

Maralın gözü qanlı,
Gözü qan, üzü qanlı.
Balam əlimdən getsə,
Tutaram sizi qanlı.

Aman fələk, dad fələk,
Heç olmadım şad fələk.
İçirdiyin şərbətdən,
Özün də bir dad fələk!

Qaynar qazanım mənim,
Çalar ozanım mənim.
Düşsün əldən qələmin,
Yazı yazanım mənim.

Canımı aldı fələk,
Dəndlərə saldı fələk,
Bağda bir nar yetirdim
Onu da saldı fələk.

Kölgədəp günə düşdüm,
Bağlı divana düşdüm.
Fələk, evin yixılsın,
Sən deyən günə düşdüm.

Araz aşanda ağlar,
Kür qovuşanda ağlar.
Analar balasından
Ayrı düşəndə ağlar.

Bu dağlar, yalın dağlar,
Möhnəti qalın dağlar.
Sizdə igid basdırıldım,
Keşikdə qalın dağlar.

Fələyi dindirəydim,
Bilməzin bildirəydim.
Mənə yazı yazanda
Qələmin sindiraydım.

Əziziyəm, yara yar,
Yaran üstə yara var.
Aç bax bağrimon başın,
Gör yanmamış hara var.

Dağlardan enənə bax,
Evinə dönənə bax,
Muradına çatmayıb,
Çıraqı sönənə bax.

Dağlar başın qar almış,
Duman almış, qar almış.
Göydən düşən bir daşla,
Od - ocağın qaralmış.

“CİNASLAR”

Yazıçı, Bakı 1985

**Tərtibçilər: Məmməd ASLAN,
Elxan MƏMMƏDOV**

Əzizim qanlı dağlar,
Göy deyib qanlı dağlar.
El ağlar, aləm ağlar,
Gəlib qanlı da ağlar.

Əzizinəm, ya dağlar,
Mərdə kömək, ya dağlar.
Burda bir qərib ölüb,
Qohum gülər, yad ağlar.

Bu dağlar, xara bağlar,
Döşənmiş xara bağlar.
Üstümdə yar ağlaşın,
Yad ağlar, xarab ağlar.

Əzizinəm, nə qaldı,
Nə qovğadı, nə qaldı?
Qanlı fələk başıma
Gətirməmiş nə qaldı?

Eləmi, dərdə Kərəm,
Bağlanıb dərdə Kərəm.
Qoşaram qəm cütünü,
Özümə dərd əkərəm.

Əzizim gözəl maya,
Dönübüdür göz almaya.
Ərsəmiş nər öldürdün,
Qanlısan, gözəl maya.

Əzizim qara gündə,
Oxuram qara gündə.
Mənim əzəl dəftərim
Yazılmış qara gündə.

Aşıqəm, ya xam əldə,
Örgənir ya xam əldə.
Tutdum hicran yaxasın,
Gördüm öz yaxam əldə.

Eləmi, gül ambarı,
Gül əkdir, gül ambarı.
Zalim fələk qoymadı,
Doyunca güləm barı.

Mən aşiq ağlağandı,
Gözlərim ağlağandı.
Sən dərdli, mən yaralı,
Görək kim ağlağandı?

Eləmi, düşən yeri,
Atlanıb düşən yeri.
Göz yaşım oda dönüb
Yandırır düşən yeri.

Ocağı yaxşı qala,
Odun qoy, yaxşı qala.
Nə ola bu dünyada,
Pis ölü, yaxşı qala.

EL ÇƏLƏNGİ

Şərqi və Qərb. Bakı - 2004

Tərtib edəni: *Qara NAMAZOV*

Dolan gəl bu dağlara,
Yaşıl çəmən, bağlıara.
Aldı fələk əlimdən
Mənim gözəl çağları.

Bağban düzər hasarı,
Bağa qoymaz yasarı.
Qəmdən bir ev tikmişəm,
Hicrandandır hasarı.

Yar gülü telə bağlar,
Kəmərin belə bağlar.
Bülbül uçub, gül solub,
Virandır yenə bağlar.

Bahar gəldi, qar getdi,
Bağban getdi, bar getdi.
Məni pis günə qoydu,
Nakam öldürdü yar getdi.

Şirvanın ağ olması,
Yeməli ağ alması.
Qiyamət günə qaldı
Yaramın sağalması.

Əziziyəm, dedi vay!
Dedi aman, dedi vay.
Gülşəndən bir səs gəlir,
Heç bilmirəm nədi, vay!

Duman, gəl bürün dağa,
Sürünü sürün dağa.
Ya mələrəm taparam,
Ya sallam bir ün dağa.

Ana, mənə az ağla,
Qış sizilda, yaz ağla.
Nə vaxt yadına düşsəm,
Ağ kağıza yaz ağla.

AZƏRBAYCANIN AŞIQ VƏ ŞAİR QADINLARI

Bakı, Gənclik 1991

Tərtib edəni: Əzizə CƏFƏRZADƏ

PƏRNAZ AYAZ QIZI

(1860 / 62 - 1968)

Pirdərəki dağımıdı,
Qoynu qəm oylağımıdı,
Yaş tökür leysan kimi,
Deyir yaman çağımıdı.

Dağda biyan varıola,
Soyub yeyən varmola.
Bu əcəlsiz qırğına .
Hayif deyən varmola?

Yulğunlu, ay yulğunlu,
Yığış getdim yulğunu.
Varmı bir mənim kimi
Çoxlu dəndlər yorğunu?

PÜSTƏ ŞİKAR QIZI

(1880 - 1947)

Əzizinəm öz ərkim,
Öz ahım var, öz ərkim.
Balam olur, iz qalmır,
Mən dözürəm, dözər kim?

Aşıq düşdü xam canım,
Dünyadan nakam canım.

Fələk sənə güc gəldi,
Oldun ona ram canım.

BAŞXANIM ŞƏFİ QIZI

(1878 - 1949)

Dərd çəkən canım oldu,
Çürüyən yanım oldu.
Taleyim ayaq xanım,
Adım Başxanım oldu.

Ömrümün zamanında
Ox gördüm kamanında.
Qazdırın məzarımı,
Qardaş qəbri yanında.

Allah, eylə sən kərəm,
Ağlayıram yüz kərəm.
Oğul - oğul deməkdən
Gözdən oldu Məhərrəm.

Göylər buluddu, haray,
Eli qəm tutdu, haray.
Yuxulu körpələri
Güllə oyatdı, haray.

TÜRK PİTİK

AZƏRBAYCAN FOLKLORU ANTOLOGİYASI

Naxçıvan folkloru I kitabı Bakı, "Sabah" 1994

**Tərtib edənlər: Təhmasib FƏRZƏLİYEV,
Məhərrəm QASIMLI**

Bu dağda ilan olmaz,
Dərdimi dilən olmaz.
Dərd dərdə söykənəndə
Sevinən, gülən olmaz.

Ala yaylaxlar,
Çəmən - çala yaylaxlar.
Sən ki köçüb gedibsən,
Viran qala yaylaxlar.

Əzizim Araz məni,
Öldürdü Araz məni.
Çıxarın qəbirimdən,
Ovudun bir az məni.

Araz haşalı yandım,
Odu maşalı yandım.
Bu aləmə od düşdü,
Mən tamaşalı yandım.

Ay batdı, qaş qaraldı,
Didəmdə yaş qaraldı,
Dərdimi deyə - deyə
Dağ yandı, daş qaraldı.

Bu dərədən xan gedər,
Açma yaram qan gedər.

Həkim, təbib neyləsin,
Əcəl gəlib, can gedər.

Görünən Savalandı,
Sultandı,sov alındı.
Nə dərdimə dərman var,
Nə yaram sağalandı.

Əzizinəm şan bağlar,
Şən bağçalar, şən bağlar.
Açsam ürəyim başın,
Arı gəlib şan bağlar.

Əzizinəm dağda qan,
Düyündə qan, dağda qan.
Ovçu vurub maralı,
Göl - göl olub dağda qan.

AZƏRBAYCAN FOLKLORU ANTOLOGİYASI

II cild İraq - Türkman cildi Bakı, Ağrıdağ, 1999

Tərtibçilər: *Qəzənfər PAŞAYEV,*
Əbdüllətif BƏNDƏROĞLU

SIZLAMAQLAR

Bala dərdi,
Bal dərdi, bala dərdi,
Bütün dəndlər sağalar,
Sağalmaz bala dərdi.

Bir gündə,
Bir kölgədə, bir gündə,
İllercə bir dam yapdım,
Fələk yıldızı bir gündə.

Vaya vaydan,
Kim görüb saya vaydan.
Əkdirim qəm, biçdim hicran,
Vurdum yüz taya vaydan.

Vay demədən,
Vay gəldi, vay demədən.
Qoy çıxsın dərdli canım
Qurtulsun vay demədən.

Dağı dağdan,
Sel açar dağı dağdan,
Fələyə neyləmişəm
Kəsməyir dağı dağdan.

Dağ olmaz,
Tək ağacdan bağ olmaz
Hər kimin oğlu ölsə
Ürəyində yağı olmaz.

Dağ üstünə,
Qar yağar dağ üstünə.
Sinəmdə yer qalmadı
Dağ getdi dağ üstünə.

Əhmədliyəm, ağam mən,
Aləmə yiğnağam mən.
Dörd divarı yıxılmış
Viranə bir bağam mən.

Çağırıdım əsmər - əsmər,
Ağ ciyərim qan bəslər.
Odu mən qoydum getdim
Körpəm, səni kim bəslər?!

KƏRKÜK XOYRATLARI

Ağla dayım,
Gəl əmim, ağla dayım,
Buraxın dərdim deyim
Cahanı ağladaydım.

Ala gözdə qara var,
Cigərimdə yara var.
Nə mən öldürüm qurtardım,
Nə dərdimə çarə var.

Armudum bağ içində,
Qovruldum yağı içində.

Aləm toyda, seyranda
Mən qaldım dağ içində.

Bu dağlar, ulu dağlar,
Ətrafi sulu dağlar.
Mən öz dərdimi açsam,
Ay, günəş, bulud ağlar.

Dağ yerinə,
Təppədi dağ yerinə.
Fələyin adı batsın,
Dağ vurar, dağ yerinə.

Dağlar dağımdı mənim,
Qəm ortağımdı mənim.
Dindirsən qan ağlaram
Yaman çağımıdı mənim.

Oxu tər,
Kamanı tər, oxu tər.
Atma könlüm evinə,
Qəm tünlükdü, ox itər.

Canım gedər,
Gün gələr, canım gedər.
Mən qəlbən yaraliyam,
Gözümnən qanım gedər.

AZƏRBAYCAN FOLKLORU ANTOLOGİYASI

III kitab (Göyçə folkloru), Səda, Bakı, 2000
Toplayanı, tərtib edəni və ön sözün müəllifi:
Hüseyin İSMAYILOV

AĞILAR

Əzizim yanar oda,
Pərvanə yanar oda.
Dərdimi dağa desəm,
Od tutub yanar o da.

Daş gəlir sellərinən,
Dərd gəlir ellərinən.
Bu dərd məni öldürməz
Yandırar illərinən.

Kölgədən günə düşdüm
Bağlı divana düşdüm,
Fələk evin yixılsın,
Sən deyən günə düşdüm.

Mən aşiq qəm ciləndi,
Səməndim qəmçiləndi.
Mənim viran könlümə
Dərd yağıdı, qəm ciləndi.

Keçməyir sözüm, neynim,
Bu dərdə dözüm, neynim.
Ah çəksəm aləm yanar,
Çəkməsəm özüm, neynim?

Mən aşiq üzümüm yox,
Bağım var, üzümüm yox.
Sən ki belə tez getdin
Fərağa dözümüm yox.

Canımı aldı fələk,
Dərdlərə saldı fələk.
Bağda bir nar yetirdim,
Onu da saldı fələk.

Dağlardan enənə bax,
Evinə dönənə bax.
Muradına çatmayan,
Çıraqı sönənə bax.

Eləmi, bu dağa bax,
Gülü solmuş bağa bax.
Fələyin sitəmindən .
Sinəmdəki dağa bax.

Əzizinəm, qu məni,
Qoy ağlasın bu məni,
Əl yaylığın kəfənim,
Göz yaşının yu məni.

Yatıram yanım ağrır,
Dururam canım ağrır.
Qəm çubuğu dəyməkdən
Tamam əndamım ağrır.

Bağçada leanor qala,
Heyva yox, narın qala.
Qiyamət o gün qopar,
Öləsən yarın qala.

Xoruz ban verən yerdə,
Yaram qan verən yerdə.
Ana gəlsin eşitsin
Oğlu can verən yerdə.

Əzizim kəndə getdi,
Xəncər gümüşdə getdi.
Arxam, ümidimvardı,
O da döyüsdə getdi.

Əzizinəm vətənsiz,
Qərib oldu kəfənsiz,
Sən ki, susuz can verdin,
İçəmmərəm su sənsiz.

Əzizim necə dağlar,
Qarşıda necə dağlar.
Yetim yanağı bilir
Göz yaşı necə dağlar?

Bu dağlar ulu dağlar,
Başında bulud ağlar.
Qəribin ayaq izi,
Keçdiyi yolu dağlar.

Əzizim qiyma mənə,
Yaram var, qiyma mənə,
Məni bir namərd vurub
Sən mərdsən qiyma mənə.

Eləmi, bağıri qara,
Dərd edər bağıri qara

Güllərdən lala gözəl,
Onun da bağırı qara.

Eləmi, lala yalqız,
Gül qoşa, lala yalqız.
Qürbətdə can vermərəm
Cinazam qala yalqız.

Dağım, aranım yoxdu,
Qarım, boranım yoxdu.
Yüz il bir yerdə qalsan,
Bircə soranım yoxdu.

Eləmi gülü yansın,
Köynəyin gülü yansın.
Səni mənnən, edənin,
Ağzında dili yansın. .

AZƏRBAYCAN FOLKLORU ANTOLOGİYASI

V kitab. Qarabağ folkloru. Bakı, Səda 2000

Tərtib edəni və ön sözün müəllifi:
İsrafil ABBASLI

Lələ mənəm, lələ mən,
Yük altdayam hələ mən.
Fələk çəkdiyi dağı
Gəzdirirəm belə mən.

Qış gəlsə gün olarmı,
Qışda çıskın olarmı.
Ağla, gözlərim ağla.
Bundan pis gün olarmı.

Eləmi düşən yeri,
Atlanıb düşən yeri.
Göz yaşam oda dönüb
Yandırıar düşən yeri.

Lələ mənəm, lələ mən,
Yük altdayam hələ mən.
Dərddən, qəmdən, hicrandan
Bağlamışam şələ mən.

Ələmin bağıri qara,
Bir quş var bağıri qara.
Dərd əlindən lələnin
Sinəsi, bağıri qara.

Ələmin daşı ilə,
Dağların başı ilə.

Lələ sənə toy tutar,
Gözünün yaşı ilə.

Lələ der mən yaralı,
Güllə dəyən saralı.
Zarı - zarı səs gəlir
O da mənəm yaralı.

Lələyəm, ah üzüldüm,
Qayıqlara düzüldüm.
Bircə ağ gün görmədim,
Dərd - qəm altda əzildim.

Bu dağları keçdim, gəl,
Güllərini biçdim, gəl.
Yaxşı günüm qardaşı,
Yaman günə düşdüm, gəl.

Yol üstə daş qoymuşam,
Daş üstə baş qoymuşam.
Gözümdən axan qanı,
Adını yaş qoymuşam.

Dağ başında ala qar,
Ala çiçək, ala qar.
Bizə çox qar yağmışdı,
Yağmamışdı belə qar.

Kəklikdi daşa düşən,
Gözümdü yaşa düşən.
Dərd əlinnən ağlaram
Yoxdu bir başa düşən.

AZƏRBAYCAN FOLKLORU ANTOLOGİYASI

*VI kitab. şəki folkloru, II cild, Bakı, Səda, 2002,
Toplayanı, tərtib edəni:
Hikmət ƏBDÜLHƏLİMOV*

AĞILAR

Dağlarda qar səsi var,
Yağıbdı zirvəsi qar,
Burda bir cavan ölüb
Ellerinən yası var.

Qoy buna qardaş ağlasın,
Qohum, qardaş ağlasın.
Burda bir cavan ölüb
Tamam dağ - daş ağlasın.

Yeri, yeri, şanə yeri!
Zülfərin sona yeri.
Yüz min aləm yiğilsa,
Verməz bir ana yeri.

Anası yanar ağlar,
Hərifi qanar ağlar.
Ana deyib: - Göyərçin
Tabuta qonar, ağlar.

Əzizim çay keçəndə
Sən də gəl çay keçəndə.
Mən də səni qarğaram,
Günüm aħ - vay keçəndə.

Əzizim, gəldim sizə,
Qərib deməyin bizi.
Qəribin bir canı var,
O da qurbanı sizə.

Bostanda tağım ağlar,
Basma yarpağım ağlar.
Sağam özüm ağlaram,
Ölləm torpağım ağlar.

Gəl gedək bu bulağ'a,
Su yeriyər xoş bulağ'a,
Birin sən de, birin mən
Tökək qan, yaşı, bulağ'a.

Bişirim aşım səni, ·
Töküm qan - yaşım səni.
Götürüm hara gedim,
Bəlalı başım, səni?

Əzizim qaralıbdı,
Yağıbdı qaralıbdı
Bacadan bir daş düşdü
Ocağım qaralıbdı.

Köynəyin abı deyil,
Geymisən abı deyil.
Sənin o cavan canın
Qara yerin babı deyil.

TÜRK PİTİK

AZƏRBAYCAN FOLKLORU ANTOLOGİYASI

VII kitab. Qaraqoyunlu folkloru. Bakı, Səda, 2002,
Toplayıb tərtib edənlər: Hüseyn İSMAYILOV,
Qurban SÜLEYMANOV

AĞILAR

Ay mənim sağır balam,
Gül balam, sağır balam.
Dönəlgən yaman oldu,
Yastığın ağır balam.

Fələk quşum apardı,
Ağlım, huşum apardı,
Özgədən biri getdi,
Mənnən beşin apardı.

Qara nər noxtalandı
Qan qusdu laxtalındı,
Ay bacı, can evinin
Qapısı taxtalındı.

Müşküm vay, ənbərim vay,
Çalış vay, çəmbərim vay.
Bacı - qardaş yiğilib,
Bir oyan, Qəmbərim vay.

Küçədən xonça gedir,
İçində nimçə gedir.
Aləmin gülü getsə,
Bizim ki, qönçə gedir.

Eləmi, yaman bala,
Olmasın yaman bala.

Rəvamı yarıṁ ölü
Yerində yaman qala.

Eləmi, baxar ağlar,
Ulduzlar çaxar ağlar.
Ölünü özün ağla,
Yad yad tək baxar ağlar.

Dəryada zəmim qaldı,
Biçmədim zəmim qaldı.
Arzun gözündə qalsın,
Elə ki mənim qaldı.

Çəmənnər, ay çəmənnər,
Gəzənnər, ay gəzənnər,
Qoç igidin köçübdü
Ağlayın, ay gəzənnər.

Dağların lalasiyam,
Dərdlərin bəlasiyam.
İtirdiyim iyidi,
Harada tapasıyam.

Eləmi, ağlaram mən,
Ürəyim daqlaram mən.
Ağ günüm qara gəldi,
Yas tutub ağlaram mən.

Eləmi, gözüm ağlar,
Ocağım, közüm ağlar.
Hər daqlara baxanda,
Çəkilmir gözüm ağlar.

Niyə qaldım darda mən,
Boranda mən, qarda mən

Ağlamaq peşəm oldu,
Aranda mən, dağda mən.

Fələk məni dağladı,
Yollarımı bağladı.
Uçdu tülək tərlanım,
Qəm sinəmi dağladı.

Əzizim bəlan budu,
Dərdin bu, bəlan budu.
Bəla görməyən canım
Çək, indi bəlan budu.

Eləmi, qanan dağlar,
Ürəkdən yanın dağlar,
Anama xəbər olsun
Öz oğlun yaman ağlar.

Mən aşix, yağı gəlməz,
Dolanar dağı gəlməz.
Bir bala itirmişəm,
Səsi, sorağı gəlməz.

Yaşım üzümdə qaldı,
Axdı gözümdə qaldı.
Hər nə dilək dilədim,
Hamısı gözümdə qaldı.

Ey fələk, nə fələksən,
Sən ki ərşə dirəksən.
Yıxdın atam evini,
Sən nəyimə gərəksən.

Tufan qopar, el ağlar,
Çaylır daşar, sel ağlar.
Qəriblikdə ölənin,
Yasın tutar, el ağlar.

Eləmi ağlar qoydu,
Sinəmi dağlar qoydu.
Yıxdı atam evini,
Qapısın bağlar qoydu.

Bu dərədən xan gedər,
Yaram açma qan gedər.
Neyləsin təbib, cərrah,
Əcəl gəlib, can gedər.

Gözləri ağlar qoydun,
Qolları bağlar qoydun.
Evin dağılsın, düşmən,
Sinəmi dağlar qoydun.

Bu dağlara çən düşdü,
Yel əsdi, duman düşdü.
Balamı öldürdülər,
Canımı talan düşdü. .

Əzizinəm, ay qardaş,
Qaşı, gözü yay qardaş.
Ölür bacılar ölsün,
Deməsinlər, vay, qardaş

Eləmi, sarı qardaş,
Dəvənin oysarı qardaş.
Sənin bacın ölübü
Saracam sarı, qardaş.

Salım qara boyandı,
Üstü yerə dayandı.
Bir ustufca ah çəkdim,
Göydə fələk dayandı.

Qəlbim qara qazandı,
Dilim ərzə yazındı.
Fələyə bel bağlama,
Fələk nizam pozındı.

Göydən ulduz şeş keçdi
Cavan ömrüm boş keçdi.
Fələk, mənə dərs verdin,
Hansı günüm xoş keçdi.

Fələyin ay əlinnən,
Heç düşmür yay əlinnən.
Öləydim, qurtaraydım
Dünyada vay əlinnən.

Bu dünya, fani dünya
Qarğaram səni dünya.
Uddun ata - anamı,
Göz dikdin mənə dünya.

Ay ana, təzə qaldı,
Bu dərdim sənə qaldı.
Almışdım toy paltarı
Geymədim təzə qaldı.

Əzizinəm qana mən,
Boyanmışam qana mən,
Əcəl macal vermədi
Bircə dedim: - Ana mən!

Ana, məni az ağla,
Bu dərdimə döz, ağla.
Qişda sənə qıymaram,
Gül açanda yaz ağla.

AZƏRBAYCAN FOLKLORU ANTOLOGİYASI

VIII kitab. Ağbaba folkloru. Bakı, Səda, 2003,
**Toplayıb tərtib edənlər: Hüseyin İSMAYILOV,
Tacir QURBANOV**

Göydə uçan qazdımı,
Qanadları sazdımı.
Dərdim üstə dərd qoydun,
Mənim dərdim azdımı.

Dağlara dolu düşdü,
Qar yağdı, dolu düşdü.
Fələk bir balta vurdu,
Qəribin qolu düşdü..

Yaralı bir qoçam mən,
Yaram qoymur qaçam mən
Tapmırıam bir dalda yer,
Yaralarım açam mən.

Pərişanam, pərişan
Halım yoxdu soruşan
Mən kimisi olmasın,
Dərdi dərdə qarışan.

Lala dərdim
Gül dərdim, lala dərdim,
Yoxdu canı yananim
Ağzımnan ala dərdim.

Ərənnər, ha ərənnər,
Bostanı göy dərənnər.

Balasından ayrılan
Ölməsə də vərəmlər.

Əlimdə səkkiz para,
Dördü ağ, dördü qara.
Açın baxın köksümə,
Altı qan, üstü yara.

Bu dağlar nə dağlarsan
Qardan kəmər bağlarsan.
Gül səndə, çiçək səndə,
Nə dərdin var ağlarsan.

Mələrəm ha mələrəm,
Dağı - daşı dələrəm.
Gəzib səni tapmasam,
Başıma kül ələrəm.

Qara baxtım,
Oxudum, qara baxtım.
Ya sənin taleyindi,
Ya mənim qara baxtım.

Xalis olmaz,
Xalçanın xalı solmaz.
Mən bələli səyyadam
Dərd məndən xalis olmaz.

BAYATILAR

Bakı, Azərnəşr, 1960, II nəşr.

Toplayanı və tərtib edəni: Həsən QASIMOV

AĞILAR

Maral getdi bu dağda,
Gedib itdi bu dağda.
Bağban sənə nə deyər,
Bülbül ölsə budaqda?

Əzizim otağında,
Bülbüləm budağında.
Bala anadan ayrı
Can verir otağında.

Aşıq ay günü, burda,
Dolan, say günü burda.
Qəbrinə çəpər ollam,
Qallam yay günü burda.

Bağçada barın qala,
Heyvan yox, narın qala.
Qiyamət o gün qopar
Öləsən, yarın qala.

Eləmi qarasına,
Qaşların qarasına.
Dur, anan qurban olsun
Ürəyin yarasına.

Mən aşıq gülü xara,
Yaylığın gülü xara.

Dedilər bülbül ölüb,
Verdilər gülü xara.

Yayıldı gün bağlara,
Şeh düşdü yarpaqlara.
Heyif sənin bu canın
Qarışdı torpaqlara.

Köynəyim buta - buta,
Kim yapışa, kim tuta.
İkimiz birdən ölək,
Bir qoyulaq tabuta.

Əzizim xəli yerdə,
Gül bənövşəli yerdə.
Yar kimsəsiz can verdi
Qaldı döşəli yerdə.

Eləmi Kərəm düzə,
Düşübdü kərəm düzə.
Başçın ölsün, ay durna,
Dağılsın fərən düzə.

Mən aşiq tikən gülə,
Dolaşılı tikən gülə.
Fələk də göz tikibmiş
Mən gözüm tikən gülə.

Burdan bir atlı getdi,
Atın oynatdı getdi.
Gün kimi şəfəq saçdı,
Ay kimi batdı getdi.

Əzizim fənər keçdi,
Bu dağda fənər keçdi.

Əzrail sinəm üstə,
Qəlbindən nələr keçdi?

Əzizim hey dərdimi,
Bu gələn Heydərdimi?
Kaş anam sağ olaydı
Çəkəydi hey dərdimi.

Əzizim bu gün səsi,
Gəlməyir bu gün səsi.
Fərhad ölüb bu dağda,
Gəlmir külüngün səsi.

Qazan daşdı, kəfin al,
Qaynadıqca kəfin al.
Bağçada bülbül öjüb,
Get güllərdən kəfən al.

Əziziyəm üstə sal,
Qoy qəbrimin üstə sal.
Aç başından şalını
Cənazəmin üstə sal.

Qanadsız bir quşam, gəl,
Dağlara qonmuşam gəl.
Xəstəydim, xəbərsizdin,
İndi ki, ölmüşəm, gəl.

Bağçada gül, bağda gül,
Bağda danış, bağda gül.
Öldürdülər bülbülü,
Al qan oldu bağda gül.

Ömür mənəm, baxt mənəm,
Dərdli desən, bax, mənəm.

Səndən sonra dünyaya
Bir də dönüb baxmanam.

Xəstəyəm, yan üstəyəm,
Yaram var, qan üstəyəm.
Gəl bir qol - boyun olaq,
Ölürəm can üstəyəm.

Cıynimdə çuxa mənim,
Şal mənim, çuxa mənim.
Səni ölmüş görünçə
Gözlərim çıxa mənim.

Çıxdım, yaxılar gördüm,
Nə tamarzılar gördüm.
Anasından ayrılmış
Körpə quzular gördüm.

Durma gəl, talan canım
Odlara yanan canım.
Bala deyib yaş tökür,
Balasız qalan canım.

Sənə yaralı qurban,
Bağrı qaralı qurban.
Sənin təzə yarana
Köhnə yaralı qurban.

Dağlar, necə dağlarsan,
Qardan kəmər bağlarsan.
Qoy ölsün əziz balan,
Bax gör necə ağlarsan.

Su götürdüm hovuzdan,
Suyu çıxıbdı dizdən.

Fələk bircə balanı
Zorla ayırdı bizdən.

Mən aşiq iti beldən
Yer qorxar iti beldən.
Qoy mənə yar ağlasın
Desinlər itib eldən.

Haray naşı əlinnən,
Atmaz daşı əlinnən.
Yastıq şikayet eylər
Gözüm yaşı əlindən.

Kür üstündə kəsəmən,
Baş sallayıb yasəmən.
Nə anam var, nə bəcim,
Səsim qatam səsə mən.

Bağçaları əkən mən,:
Barın dərib tökən mən.
Balamı öldürdülər,
Nə bədbəxtəm, təkəm mən.

Araz axar lilinən,
Bülbül oynar gülünən.
Səni necə ağlayım
Bu qurumuş dilinən.

Əzizim dad əlindən,
Fələyin dad əlindən.
Canım cəzana gəldi,
Hər gün fəryad əlindən.

Əzizim hay mənimçün
Dəryalar çay mənimçün.

Mən ölsəm sənə qurban,
Sən öldün, vay mənimçün.

Sən məni ağlar qoydun,
Sinəmi dağlar qoydun.
Öldün, canın qurtardı
Qapımı bağlar qoydun.

Axar sular axmasın,
Quş qanadın çaxmasın.
Gedin deyin yarıma
Öldüm yola baxmasın.

Əziziyəm sim ağlar,
Saz inildər, sim ağlar.
Sən öldün, mən ağladım,
Mən ölsəm, bəs kim ağlar?

Əziziyəm, qan ağlar
Qan qaralar, qan ağlar.
Mən ölüm yar bilməsin,
Gecə - gündüz qan ağlar.

Əzizim nazik ağlar,
Geyməyə nazik ağlar.
Qoy mənə yar ağlasın
Yar ağlar, nazik ağlar.

Bağça - bağda gül ağlar,
Bülbü'l ağlar, gül ağlar.
Oğlu ölen analar
Başa tökər kül ağlar.

Yuvada laçın ağlar,
Görən bəs neçin ağlar?

Sən yadıma düşəndə
Başımda saçım ağlar.

Dumanla doldu dağlar,
Saraldı, soldu dağlar.
Qardaşın pis gününə
Yanıb, bacılar ağlar.

Əzizim qara bağlar,
Al üstən qara bağlar.
Yaramı yar bağlaşın,
Yar yaxşı yara bağlar.

Analar yanar ağlar,
Gününü sanar ağlar.
Dönüb göy göyərçinə
Məzara qonar ağlar.

Əzizim məzə dağlar,
Gülləri təzə dağlar.
Köhnə yaram üstündən
Çekildi təzə dağlar.

Apardılar qoydular,
Ağladılar doydular.
Ağca sinən üstünə
Ağır sallar qoydular.

Dörd yanı böldü dağlar,
Üstünüz göldü, dağlar.
Sizə ümid bağlayan
Bir oğlum öldü, dağlar.

Əziziyyəm belə gəl,
Duman dağdan belə gəl,

Oğul ölmək göz tökər,
Qardaş ölmək bel bükər.

Əzizim, ağ biləklər,
Çırmanıb ağ biləklər.
Düşmən çalsın, oynasın,
Başa çatdı diləklər.

Eyvanımız tağlıdır,
Yol - iz bütün bağlıdır.
Oğlu ölən anayam,
Sinəm oğul dağlıdır.

Atıbsan səksən oxu,
Sinəmdən çək sən oxu.
Qoy el - oba ağlasın,
Ağı de, tək sən oxu!

Əziziyəm, yüz qandı,
Əlli qandı, yüz qandı.
Qız, nişanlıın ölübdü,
Zülf pərişan, üz qandı.

CƏNUBİ AZƏRBAYCAN ƏDƏBİYYATI ANTOLOGİYASI

3 cild. I cild Bakı, Elm, 1981.

**Tərtib edənlər: Mirəli MƏNAFLİ,
Zahid ƏKBƏROV, Rəfiqə QASIMOVA**

Eləmi naşı dağlar,
Sinəmin başı dağlar,
Burda bir qərib ölüb
Ocağın daşı ağlar.

Gül açmaz qara bağlar,
Göy bağlar, qara bağlar.
Bağda bülbül öləndə
Qızılgül qara bağlar.

Əziziyəm sarı qız, :
Sarı köynək, sarı qız.
Aç belinin qurşağı,
Cənazəmi sarı qız!

Aşıq, güldən alaram,
Güləb güldən alaram.
Bağda bülbülüm ölsə,
Qanın güldən alaram.

Mən aşiq yara yeri,
Sızıldar yara yeri.
Nə səndən ox tükəndi,
Nə məndən yara yeri.

Qəribəm vətənim yox,
Bir yoldan ötənim yox.

Düşdüm dərin dəryaya
Əlimdən tutanım yox.

Əziziyəm yaralar,
Yar könlünü yar alar.
Fələk qəlbimə vurub
Sağalmayan yaralar.

Əzizim məni tapar,
Dərd gələr məni tapar.
Göydən bir bəla gəlsə,
Axtarar məni tapar

Əzizim yanar oda,
Pərvanə yanar oda.
Dərdimi dağa desəm,
Od tutar, yanar o da.

Əzizim, gülüm barı,
Gül əkdir, gülüm barı.
Fələk məni qoymadı,
Bir gün də gülüm barı.

XALQ YADDAŞININ İZLƏRİ

Bakı, Elm, 2005

Toplayanı və nəşrə hazırlayanı: Məhsəti İSMAYIL

Əzizim qara yazı,
Ağ yazı, qara yazı.
Hər dəftərin başında,
Mən bəxti qara yazın.

Əzizim duman çökər,
Qar yağar, duman çökər.
Oğul itirən atanın
Gözünə duman çökər.

Əzizim ağlar səni,
Gözləyir anan səni.
Gözüm qəmli-kədərli,
Oğul deyib ağlar səni.

Əzizim dağ-dağ oldu,
Dağ yandı, dağ-dağ oldu.
Qardaşım yada düşdü,
Ciyərim dağ-dağ oldu.

Eləmi bala dağı,
Bal dağı, bala dağı,
Hərə bir sinə vursun,
Görməsin bala dağı.

A dağlar, uca dağlar,
Dünyadan qoca dağlar.
Qoynunda oğul öldü,
Torpağın uca dağlar.

Əzizim bəd apardı,
Yel əsdi, bad apardı.
Fələk bir iş işlədi,
Övladımı apardı.

Əzizim necə dağlar,
Qarşıda necə dağlar.
Dərdli sinəsi bilər
Dərd onu necə dağlar.

Əzizim, hanı qardaş,
Ağzımın dadı qardaş.
Həyatdan nakam getdin,
Toyu yas olan qardaş.

Mən aşiq aran nədi,
Dağ nədi, aran nədi,
Bir dərdi Allah verə,
Çəkərəm, çarəm nədi?

Dağlar məni,
Dağladı dağlar məni.
Qurbətdə ölü canım,
Bəs kimlər ağlar məni.

Keçib günüm ağlaram,
Olub zülüm ağlaram.
Bir vədəsiz yel əsib
Töküb gülüm, ağlaram.

SARI AŞIQ

Seçmə bayatılar. Bakı, Sabah, 1993.

Tərtib edəni, ön sözün müəllifi və redaktoru:

Hüseyin KÜRDOĞLU

Bu qala yaman qala,
Düşmüsəm yaman qala.
Rəvamı Yaxşı ölü
Yerində yaman qala?

Qarşımızda ya dağlar
Ya düyünlər, ya dağlar.
Aşıq, Yaxşı ölübdü
Dost inildər, yad ağlar.

Dağların vay qarıdır,
Fərhada vay qarıdır.
Aşıq tez qarımazdı,
Onu bu vay qarıdır.

Aşıqda qiyam dağı,
Qarğışa qiyam dağı.
Bir maral itirmişəm,
Tutubdu qiyam dağı.

Gəl, Aşıq, yaxa suvar,
Ya qəlpi, ya xası var.
Fələk əlim dəyməmiş
Gör kimin yaxası var.

Bu dağlar, qanlı dağlar,
Sinəmi qanlı dağlar.

Yıxılıb Aşıq üstə
El ağlar, qanlı da ağlar.

Qərib el deyib ağlar,
Bülbül gül deyib ağlar
Yaxşısı ölən aşiq
Hər gün dil deyib ağlar.

Mən Aşığam baxtı kəm,
Yar zülfünə bağ tikəm.
Fələyə neyləmişdim,
Fələk mənə baxdı kəm.

Aşıq deyər o yan gül,
Oyan bülbül, oyan gül.
Ayrılıq tikanıynan
Qara bağrim oyan gül.

Bu dağlar ozan yeri,
Aşığın azan yeri.
İlan ollam, öpərəm
Ayağın gəzən yeri.

Ha sarıyam, ha sarı,
Təbib yaram ha sarı.
Aşıq dərddən ev tikmiş,
Qəmdən çekmiş hasarı.

Dağlar dağımdı mənim,
Qəm övladımdı mənim.
Dindirmə qan ağlaram
Yaman çağımdı mənim.

Gecələr qəm oyanı,
El yatar, qəm oyanı,

Dəryalar oya bilməz,
Bağrımda qəm oyani.

Mən Aşıgam sarı gül,
Yarı qönçə, yarı gül.
Tez açıldın, tez soldun,
Açmayaydın barı gül.

Aşiq deyər dil ey yay,
Yaman keçdi il, ey yay!
Bir bağa bağban oldum,
Heç dərmədim gül, ey yay!

Mən Aşıgam şan bağlar,
Gülü pərişan bağlar.
Elə yixildi könlüm,,
Arı gəlsə şan bağlar.

Mən aşiq o da para, :
Ay doğdu, o da para.
Varmı bir odu sönmüş,
Canımdan od apara.

Mən Aşıq suda yandı,
Sel gəldi, su dayandı,
Dərdimi suya dedim,
Alışdı su da yandı.

Aşığın çardağı var,
Bərşadın çar dağı var.
Çərxi dönmüş fələyin
Sinəmdə çar dağı var.

Mən Aşıgam dil yara,
Bayqu meyli dil yara.

Ağlamaqdan gözlerim,
Sızlamaqdan dil yara.

Mən Aşıq dağ da yandı,
El getdi, dağ dayandı.
Göz yaşımın selindən,
Alışdı dağ da yandı.

Su gələr axar gedər,
Qayalar yıxar gedər
Dünya bir pəncərədir,
Hər gələn baxar gedər.

Mən Aşıq didəm qanı,
Qana vur di damğanı
Könlümü qəm çürütdü,
Sinəmdə didəm qanı.

Qəm çəkənə qəm Aşıq,
Gözüm qəmdən qamaşıq.
Nə Həkəri tükənər,
Nə səndəki qəm, Aşıq.

TÜRK PİTİK

Elmira QASIMOVA
SAMİRSİZ KEÇƏN GÜNLƏR

Bakı, 2007.

Dostları gəzən bala,
Hər dərdə dözən bala.
Bəy evinə gedirsən,
Dur bir də bəzən, bala.

Qəzəlli, sözlü bala,
Ay ala gözlü bala.
Son mənzilin necədir?
Ürəyi közlü bala.

Qandan xınalı oğlan,
Dur gör bu hali oğlan.
Sənə özüm qurbanam,
Daşdan binalı oğlan.

Yara naz satan oğlan,
Bizləri atan oğlan.
Babasına sığınan,
Onunla yatan oğlan.

Sən getdin fələk aldı,
Tufanmı, külək aldı?
Məgər bilmədi əcəl,
Gör neçə ürək aldı?

Ürəyimi dağlaram,
Dur gəl, qonaq saxlaram.
Ölənəcən dünyada
Samir deyib ağlaram.

İbrahim TƏBİB MİN BİR BAYATI

Naxçıvan, "Məktəb" nəşriyyatı, 2007.

Əzizinəm qara var,
Həm ağ var, həm qara var.
Məni yaman incidir
Düşmən vuran yaralar.

Əzizinəm qara daş,
Ağarmadı qara daş.
Ağlayan üzəyimdi,
Baxma gözdən gəlir yaş.

Əzizinəm yetməyir,
Arzu sona yetməyir.
Fələk başımın üstən
Niyə kənar getməyir?

Əzizim bağlıyam mən,
Yolları bağlıyam mən.
Yar həsrəti çəkməkdən
Ürəyi dağlıyam mən!

Əzizim Sənan dağı,
Şeyxin Şeyxsənan dağı,
Dərya suyu söndürməz
Ürəkdə yanınan dağı.

Əzizinəm yox imiş
Dərdə çarə yox imiş.
Yandıqca hey yanırıam,
Dərdim demə çox imiş.

Əzizinəm yaram var,
Ürəyimdə yaram var.
Dərd əldən saldı məni,
Dağ almayan haram var.

Əzizim azarlıyam,
Mən yordan azarlıyam.
Kaman çəkib, ox atma
Onsuz da yaraliyam.

Əzizinəm yetimdi,
Alçaq dağlar yetimdi.
Bu fani dünya ki var,
Sonu ölüm-itimdi. ,

Əzizinəm, dil yandı,
Dodaq yandı, dil yandı
Bülbül fəğan edəndə
Gül üstündə gül yandı.

Şairlər kədər çəkir
Qəm çəkir, kədər çəkir.
Mən qəmi qopardıram,
Fələk üstə dərd əkir.

Əzizinəm yetirməz,
Yarı yara yetirməz.
Tanrı belə yazıbdı,
Qara bəxtim gətirməz.

İbrahim TƏBİB
TƏBRİZ BAYATILARI
Bakı, "Nafta-Press" 1999

Təbrizdə xəstə Təbib,
Qulağı səsdə Təbib.
Loğmanın yolun gözlər,
Dərdi dərd üstə Təbib.

Göydə hilal dolanır,
Başda xəyal dolanır,
Təbrizə həsrət canım,
Neçə mahal dolanır?

Çən gəldi düzə dəydi,
Dərəyə, düzə dəydi.
Düşmən gizlin ox atdı,
Qəfildən bize dəydi.

Şamtək yağda əridim,
Bağça-bağda əridim.
Bu dağ boyda həsrətə
Dözdüm dağda əridim.

A Təbriz, sona Təbriz,
Günləri sana, Təbriz.
Bizi ayrı salanı,
Od tuta, yana, Təbriz.

Baxçada gülüm yandı,
Ay keçdi, ilim yandı.
O qədər Təbriz dedim,
Ağzımda dilim yandı.

İbrahim TƏBİB
CAVİD BAYATILARI

Naxçıvan, "Afset" 2007.

Əzizim quzu mələr,
Anasız quzu mələr.
Sinəmdəki ah, aman,
Dağ əridər, daş dələr.

Əzizim qara düşdü,
Bəxtimə qara düşdü.
Atam getdi sürgünə,
Borana, qara düşdü.

Əzizim darda qaldı,
Boranda, qarda qaldı.
Atam gəlib çıxmadı,
Bilmədim harda qaldı?

Əzizim bala dərdi,
Çəkilməz bala dərdi.
Kim göndərdi üstümə,
Kim saldı yola dərdi.

Əziziym qurudu,
Suyum, selim qurudu.
Qəm karvani üstümə
Gör neçə yol, yürüdü?

Əzizim dənər-dənər,
Qar yağar dənər-dənər.
Oğulsuz ana qəlbəi,
Buzlaşar buza dönər.

Lala HÜSEYNƏLİYEVƏ **KİŞİLƏR AĞLAYANDA**

Bakı, Yurd, 2000.

Ön sözün müəllifi: Kamran ƏLİYEV

Od yanar ocağında,
Tüstüsü bucağında.
Balanı doğradılar
Ananın qucağında.

Xocalım, talan oldun,
Dağıldın, talân oldun
Qırıldı cavan, qocan
Elləri yalan oldun.

Aşıq oyandı getdi,
Alışdı, yandı getdi.
Xocalıda uşaqlar
Qana boyandı getdi.

Bu dərə çəndir, oğul,
Hər yüküm qəmdir, oğul.
Bu yükü daşimaqdan
Ürəyim qandır, oğul.

Əzizim, elim haray,
Çəmənim, çölüm haray.
Oğlum, qızım qırılıb
Sınıbdır belim haray.

Mən aşiq, elim dağlar,
Saralıb, solub dağlar.
Qəm dəlib ürəyimi
De kimə deyim dağlar.

Əzizim qəmə sarı,
Qəm yüküm, qəmə sarı.
Yüklənib qəm karvanı,
Yollanır qəmə sarı.

Şuşanın Xan bulağı,
Olub viran bulağı.
Üstündə şəhid düşüb,
Olubdur qan bulağı.

Aşiq ahına qurban,
Qibləgahına qurban.
Kəsilən nəfəsinə,
Acı yuxuna qurban.

‘
Əzizim, kəsir oldu,
Qəm qəmdən kəsir oldu
Düşdü ayaqlar altda
Vətənim əsir oldu.

Günəşimin sarısı,
Yox vətənin yarısı.
Millətim qaçqın olub,
Çəkir vətən ağrısı.

Əlimdə şamım ağlar,
Səhər-axşamım ağlar.
Oğul itirən ana
Söndürər şamın ağlar.

Erməni qan eylədi,
Necə fəğan eylədi,
Girdi güllü bağıımı
Necə viran eylədi.

Əzizim həm ağlaram,
Çəkərəm qəm ağlaram.
Məzarının yanında
Qəm yeyib, qəm ağlaram

Soyuq məzarım, Ana,
Şirin güzərim, Ana.
Sən gözləmə yolumu
Gəl gör məzarım, Ana.

Zülfünün qarası var,
Ağı var, qarası var.
Sinəmi açma mənim
Cüt.oğul yarası var.

Əldə sazım ağlaram,
Çəkib nazın, ağlaram.
Divardakı şəklinə
Düşər gözüm ağlaram.

Əzizim, hara yanım,
Ağ yanım, qara yanım.
Qız əsir, oğlan şəhid
Bilmirəm hara yanım.

Əzizim dərd yuvası,
Dərd evi, dərd yuvası.
Ürəyim elə yanıb
Olubdur dərd yuvası.

Daşım, divarım, oğul,
Səsim, havarım, oğul.
Mən səni tək qoymazdım
Yoxdur havarım, oğul.

Arazın körpüsünə,
Yel düşər körpüsünə.
Qəm yüküm çox ağırdır
Qorxuram körpü sina.

Əzizim, ağla məni,
Saxla söz-sovla məni.
Sızıldayan yarama
Duz qoyub bağla məni.

Qan ağla, gözüm, ağla,
Yoxumdur sözüm ağla,
Yurdum, yuvam dağılıb,
Kor olub gözüm ağla.

Mən aşiq, gülüm dağlar,
Süsən, sünbülüm dağlar.
Səndə şəhidim yatır
Mən necə gülüm dağlar.

Əzizinəm yolumu,
Qar aldı sağ, solumu.
Balam getdi əlimdən
Örtdüm qar ilə onu.

Bakım göydə halədir,
Yer cəsəd, göy nalədir.
Əllərimi yandıran
Qan dolu piyalədir.

Əzizinəm ağlaram,
Başa qara bağlaram.
Balasız ürəyimə
Vurub yara ağlaram.

Hörgüdə daşım mənim,
Ağarıb başım mənim.
Üç qardaş itirmişəm
Yoxdur qardaşım mənim.

Mən aşiq, mən də gəlim,
Şadlıq yox qəmdə gəlim.
İnsafın olsun, oğul,
Qəbrin aç, mən də gəlim.

Aşıq balam ağlaram,
Solub qalam ağlaram.
Yurdum, yuvam dağılıb,
Ölüb balam ağlaram.

Mən aşiq, qalmaqaldı,
Almadım, qalam qaldı.
Dünyadan cavan köcdüm
Körpəcə balam qaldı.

Mən aşiq illər olub,
Ay ötüb, illər olub.
Cüt bala itirmişəm,
Başıma küllər olub.

Mən aşiq düşən günü,
Ulduzlar düşən günü.
Heç analar görməsin
Balasız düşən günü.

Əlimdə tarım ağlar,
Nazlı nigarım ağlar.
Balam şəhid olalı
Dağlarda qarım ağlar.

Əzizim, güldü gəlin,
Qovğadan soldu gəlin.
Elin qara geyindi,
Nişanlıın oldu, gəlin.

Mən aşiq, qəm karvanı,
Yol gedər, qəm karvanı.
Yükü ölüm yüküdür,
Çəkəmmir qəm karvanı.

Əzizim körpü sənə,
Him salıb körpü sənə.
Qəmim elə ağırdır
Qorxuram körpü sına.

Gecəm gec oldu, keçdi
Ömrüm puç oldu, keçdi.
Bir cüt oğul böyüdüm,
Qəfil puç oldu, keçdi.

Səfərəli BABAYEV
ƏFSANƏLƏR DİYARI

Bakı, "Elm", 2001

Əzizinəm, yaradı,
Ürək tamam yaradı.
Can verdiyim anda da
Çıxar dildən yar adı.

Əzizinəm, yar dağı,
Seyrə çıxıb yar dağı.
Hər bir dərdə çarə var,
Sağalmazdır yar dağı.

Əzizinəm, yaza yar,
Ərzi-halim yaza yar.
Ömrün qısa yetişdi,
Həsrət qaldım yaza yar.

Əzizinəm, oxu yar,
Vurdun qəlbə oxu, yar,
Məzarım üstə gəlsən,
Məhəbbətdən oxu,

Əzizim, yara qaldı,
Qəm-hicran yara qaldı.
Fələk bizi ayırdı,
Ürəkdə yara qaldı.

Simuzər BAXIŞLI *SƏNUBƏR*

Bakı, "Hərbi nəşriyyat", 1998

Gəzdim səni, a dağlar,
Sinəmdə daşlar ağlar.
Sənin dərdin dərd deyil,
Mənim dərdim daş dələr.

Üzük üstə qaş idi,
Gözlər dolu yaş idi.
Böldülər yaşıla daşı
Mənə düşdü göz yaşı.

Bülbülsən, gülün hanı?
Kükreyən selin hanı?
Odsuz, alovşuz yandım,
Bəs sənin külün hanı?

Əzizim, qara bağlar,
Dərdlərim yara bağlar.
Oğullar sinə dağlar,
Gelinlər qara bağlar.

Əzizim paralandı,
Unutma yara andı.
Bilmədim bir ox atdım,
Öz ahum yaralandı.

Rahilə ELÇİN, Sevil İBRAHİMQIZI

İKİ ÖMÜR, İKİ TALEH

Bakı “Araz”-2001

Əzizim gözüm ağlar,
Qan sızib sözüm ağlar.
Göynərtili sinəmə,
Çəkmişəm yenə dağlar.

Dağ başı, qala yeri,
Qəlbim dərd, tala yeri.
Yüz təbib, loğman olsa,
Olmaç bir çarə yeri.

Yaralıyam, xəstəyəm,
Qəm-qəm üstə bəstəyəm.
Elə dərd verdin mənə,
Öləmmirəm, xəstəyəm.

Əzizim talan bəxtim,
Od olub yanın bəxtim.
Axırı külə döndü,
Alışib yanın bəxtim.

A bağımda xəzanım,
Həm gülüm, həm xəzanım.
Yazımı qara yazdı
Mənim yazı yazanım.

Əzizim ağla məni,
Ağlı de, ağla məni.
Deyirdim imdadım ol,
Demirdim, dağla məni.

Əzizim ağlar məni,
Dağ çəkər, dağlar məni.
Anam yox, ağrı deyə
Bəs kimim ağlar məni?

Düzlərin lalası mən,
Gülü mən, lalası mən.
Başdan aşan dərdimin
Olmadın çarası sən.

Bu bəxtim, qara bəxtim
Əzəldən qara bəxtim.
Yüz əzaba tuş oldu,
Aldı yüz yara bəxtim:

Əzizim ağlar neynim?
Qəlbimdə dağlar neynim?
Sən doydun, sən usandın
Mən gözü ağlar neynim?

Gövhər ƏNTİQƏ

QURTULUŞ

Naxçıvan, "Əcəmi" -2001.

Gəmilər hanı batdı?
Sındı hər yanı batdı.
Millətimi qırdılar,
Ay ellər, qanı batdı?!

Eləmi dağlar fələk!
Gör kimi dağlar fələk!
Namərdə meydan verib,
Qalmışq ağlar, fələk!

Eləmi namərd dünya,
Mərd dünya, namərd dünya!
Səndə vəfa görmədim,
Başdan-başa dərd dünya.

Bu dağ məndən,
Qol məndən, budaq məndən.
Yüz il yüz ilə qala
Çəkilməz bu dağ məndən.

Eləmi bir də məni,
Çağırma bir də məni.
Tutdu bu qəfil bəla
Durduğum yerdə məni.

Eləmi sərvi boyun,
Ötərdi sərvi boyun.
Getmə o dar məzara,
Sığışmaz sərvi boyun.

Vəli QARAXAN

YANIR YER KÜRƏSİ ANA NALƏSİNĐƏ

Naxçıvan, "Məktəb"-2007.

Sədərəyin düzləri,
Qərq eləyib gözləri.
İgid şəhid olubdu,
Taqətsizdi dizlərim.

Qızıl təpə yağışdı,
Top atıldı, dağ uçdu.
Güllələrdən bədənin
Aman, naxış-naxışdır.

Güllələr can axtarır,
Susayıb qan axtarır.
Bu torpaq xilas üçün
Şəhid, qurban axtarır.

Bu bir tale sinağı,
Göz tutur tozanağı.
Bədən paramparçadı,
Dağ götürməz bu dağı.

Nazlı HACILI
QƏLBİNDƏ YAŞAT MƏNİ

Naxçıvan, "Əcəmi", 2007

Əzizinəm balam vay,
Sənə qurban olam vay.
Atan səni gözləyir,
Dur ona ver salam vay.

Əzizim canı ağla,
Dərdə yanani ağla.
Anan ağlaya bilmir,
Qalx sən ananı ağla.

Nə qandı tutdu bizi,
Tabdan salıbdı dizi.
İzin ver Əsgər balam
Dəyişək yerimizi.

Əzizim belə qalmaz,
Çiçək ~~baharda~~ solmaz.
Səni çox sevir atan,
Ta ölər, o da qalmaz.

Əzizinəm bu nəydi?
Dərdim qəddimi əydi.
Sən getdin can qurtardın,
Nə dəydi mənə dəydi.

ARAZ ALMANAXI № 3

Bakı, Yazuçı, 1987

Çıxaram yaylaqlara,
Baxaram oylaqlara.
Fələk zəhər qatıbdı,
Siz yeyən qaymaqlara.

Damdan düşmüşəm, neynim,
Damcan şışmişəm, neynim.
Fələyin əməlindən
Odda bişmişəm, neynim.

Araz başdan cil ovlar,
Bülbül bağdan gül ovlar.
Əcəldə nə adətdi?
Harda görse cilovlar.

Qar yağdı, basdı məni,
Yel əsdi, kəsdi məni.
Canıma bir od düşdü,
Alovu qarsdı məni.

Fələk-fələk eylədi,
Fələk kələk eylədi.
Girdi cavan bağına,
Ələk-fələk eylədi.

Qaşın əyər, amandı,
Gözün əyər, amandı.
Kamandañ bir ox çıxar,
Sənə dəyər, amandı.

İbrahim YUSİFOĞLU
MƏNİM İNAMIMI GÜLLƏLƏDİLƏR

Bakı, "Şirvannəşr", 1999

Gözlərim qan ağlayır,
Sinəmi qəm dağlayır.
Gələ bilmirəm, Bakı,
Yolu fələk bağlayır.

Bakı hər vaxt Bakıdı,
Şəhərlərin pakıdırı...
Qolun qurusun, Fələk,
Bura paytaxt Bakıdı!

Ünüm keçmir ələkdən,
Baş açmıram kələkdən.
Hər şey gözləmək olar
Belə qanlı fələkdən.

Dilimdəki ağıdı,
Köksümdə qəm dağıdı,
Bakıya qoşun çəkən
Xilaskar yox, yağıdı.

Sinəm polad sacımdı,
Millət qeyrət tacımdı.
“Oğul” deyib, saç yolan
Bacı mənim bacımdı.

Qurban olum gəlinə,
Bir görmədim ərinə.
Məzarda da qovuşdu,
Qaragözlü ərinə.

Eldar ƏLİYEV
SÖNMƏZ GÜNƏŞ
V cild, Bakı, "Nurlan", 2004

Əzizim Heydər getdi,
Mən qaldım, Heydər getdi.
Tək bu məmləkətdən yox,
Dünyadan Heydər getdi.

Əzizim Heydər dağı,
Ürək şam - Heydər dağı!
Ölənəcən silinməz
Ürəkdən Heydər dağı!

Ürəyim dağda lala,
Uçubdu dağda qala!
Heydər deyə qəm çəkir,
Düzdə gül, dağda lala!

Göz yaşı qəlbədə leysan,
Sətirlər bənddə leysan.
Dünyaya bir də gəlməz,
Heydərim qəlbədə insan.

TÜRK PİTİK

Leyla QASIMOVA
YAYCI VƏ YAYCILILAR

Bakı, "Şirvannəşr"-2002.

*Hacı Şirahı qızı Molla Fatmasının (95 yaş)
dedikləri ağılar.*

Ağlamaqdan hayım yox,
Qatarım çox, mayam yox.
Yüklənib qəm karvanım,
Qəmdən artıq mayam yox.

Arpa çayı aşdı, gəl,
Sular, sellər daşdı, gəl.
Bulud təki dolmuşam,
Gözlərim qan - yaşıdı, gəl.

Bu dağlar, daşdı dağlar,
Sənnən yol aşdı, dağlar.
Ayağında qızılqus,
Tərlanım uçdu, dağlar.

Bir yaralı qoçam mən,
Yaram qoymur qaçam mən.
Sinəm qəm dəftəridi,
Oxuyan yox, açam mən.

Bağça könlüm, bar könlüm,
Heyva könlüm, nar könlüm.
Şadlıqnan aram yoxdu,
Ağlamaqla var könlüm.

Bağça məndə, bar məndə,
Heyva məndə, nar məndə.
Könlüm mətləb dükanı,
Hər nə desən var məndə.

Bu dağda ilan olmaz,
Dost sözü yalan olmaz.
Öz-özümə ağlaram,
Dərdimi bilən olmaz.

Bu dağlar həşəm dağlar,
Gülü yox dərəm, dağlar.
Ruzigar belə getsə,
Ürəyim vərəm bağlar.

Dağları qəcəl aldı,
Qar yağıdı, qəcəl aldı,
Bir yanım qərib ölkə,
Bir yanım əcəl aldı.

Dağlarda izim qaldı,
Ocaqda közüm qaldı.
Getdim dərdimi deyəm,
Ağzımda sözüm qaldı.

Dar gündü dedim, dağlar,
Hər qəmi yedim, dağlar.
Güç verin, qüvvət verin,
Dərdə güc edim, dağlar.

Dağlar başı yasa mən,
Endim, gəldim səsə mən.
Mən heç yasdan çıxmadım,
Yenə batdım yasa mən.

Dağlarda keyik mənəm,
Buynuzu böyük mənəm.
Bu qədər dərd məndədi,
Nə yaxşı devikmənəm..

Dağlar, otun qurusun,
Otun suyun qurusun.
Sənin də mənim kimi,
Matın - mutun qurusun.

Dilimdə layla qaldı,
Çalmadım layla qaldı.
Dərdin mənim içimdə
Laylabalayla qaldı.

Eləmi bəsdi, fələk,
Ömrümün qəsdi fələk,
Hər yanda bir yas qurdu,
Tənəfin kəsdi fələk.

Bağ su düşdü, neynim,
Möyləm su içdi, neynim.
Qisməti payladılar,
Mənə bu düşdü, neynim.

Tayada bəlim yandı,
Əl atdım əlim yandı.
Qardaş - qardaş deməkdən,
Ağzımda dilim yandı.

Yağış yağar ellərə,
Damcı damar göllərə.
Burda bir cavan ölüb,
Səs düşübdü çöllərə.

*Kalba Nəcəfalinin nəvəsi Tuba
(74 yaş) nənənin yaddasından*

Atam oğlu, sağdan gəl,
Salma məni tağdan, gəl.

Dumanlı dağa düşdüm,
Dur dumansız dağdan gəl.

Bir quş gəlir Dərbənddən,
Dəmir qapı Dərbənddən.
Sinəmdə dəftərim var
Yazılıbdı hər dərddən.

Buğdanı əkən bilər,
Xırmana tökən bilər.
Yüküm qürğuşun yükü,
Bu yükü çəkən bilər.

Gecələr gecə keçdi,
Bilmədim necə keçdi.
Mənimki ax - yayınan,
Səninki necə keçdi?

Gün getdi, sarı qaldı,
Günün ovşarı qaldı.
Yollarına baxmaqdan
Gözümdə sarı qaldı.

Bunlar nə gül imişlər,
Nə əhli - dil imişlər.
Bizdən qabaq dərd görənlər
Gör necə fil imişlər.

Əzizim, məzədi dərdim,
Meydi - məzədi dərdim.
Nə vaxt yadıma düşsə,
Yenə təzədi dərdim.

Göydən endi bir quzu
Dirnaqları qırmızı.

Burda bir qərib ölüb,
Nə oğlu var, nə qızı.

Ovçuyam, tovlamaram,
Ov görsəm, ovlamaram.
Mən özüm yaraliyam,
Yaralı qovlamaram.

Oğul bir idi, getdi,
Gözdə nur idi, getdi.
Bar aldı, ömür aldı,
Yıxdı, sürüdü, getdi.

Oğulda gözüm qaldı,
Demədim özüm, qaldı.
Başlamla öz aramda
Bir pünhan sözüm qaldı.

Tuyğun Kalba Məmməd qızının (76 yaş) dedikləri

Mən səni tütər gördüm,
Yan verdim, ötər gördüm.
Sənin dırı dərdini
Ölümündən betər gördüm.

Qəlyanın sıyığı var,
Gör, sarı, sıyığı var.
Dəyməyin qəlbimə siz,
Qəlbimin sıyığı var.

Qara dağda bağ olmaz,
Qara salxım ağ olmaz.
Mən dünyani çox gəzdim,
Qardaş kimi dağ olmaz.

Əfruz nənənin (110 yaş) dedikləri

Avadan, vay, verən, vay,
Avadanı görən vay:
Dünyadan əl götürsün
Məni belə görən vay!

Məni vurdu boz ilan,
Yaram doldu tozunan.
Varmı mənim kimisi-
Bostanı tez pozulan.

Məni vurub talx ilan,
Başın götür, qalx, ilan.
Mənə Allah eyləyib
Buna neylər xalq, ilan.

Burda yaralı çoxdu,
Ağlı - qaralı çoxdu.
Taxtını dolu döymüş
Eldən aralı çoxdu.

Dağlarda lalam qaldı,
Dağılmış qalam qaldı.
Nə gələn var, nə gedən
Bir çətən balam qaldı.

Kübra nənənin (80 yaş) dedikləri

Əziziyəm, bu dağlar,
Bu qayalar, bu dağlar.
Səndən ayrı sinəmə
Çəkilibdi bu dağlar.

Əziziyəm, güləm mən,
Sən bülbül ol, güləm mən,
Kədərim çox, qəmim çox,
Necə deyib - güləm mən.

Əzizim, yurdu qaldı,
Komasın qurdı, qaldı.
Kor ol səni ay fələk,
Lələnin yurdu qaldı.

Bu dağlar, uca dağlar,
Qar belin quca dağlar.
Ovçusu cavan olmuş,
Maralı qoca, dağlar.

Çoban Məhəmmədin (90 yaş) dedikləri

Dağlar, ay xanı dağlar,
Gördüm vəfanı dağlar.
Bir tərlan itirmişəm,
Gəzirəm onu, dağlar.

Ovçu haralar gəzər,
Durar bərələr gəzər.
Ovçunun işinə bax,
Ovun yaralar gəzər.

“AZƏRBAYCAN” QƏZETİ

*26 sentyabr 2007
Məstan Orucəliyeva (100 yaş) Şahbuz,
Mahmudoba kəndi*

Dağda duman yeri var,
Qaşda kaman yeri var.

Aç ürəyimin başın
Gör yanmamış haram var.

Mən aşiq, od adamı,
Tutubdu od adamı.
Bala elə yandırır,
Yandırmır od adamı.

Teymur BÜNYADOV

“AZƏRBAYCAN” JURNALI

2003 № 4

Ağlaram,
Dərd çəkərəm, ağlaram
Vətən, səni görməsəm
Ölənəcən ağlaram.

Açılsın,
İzlər, yollar açılsın.
Bir şad xəbər Şuşadan,
Kor gözlərim açılsın.

Bağlaşın,
Sığal çəksin bağlaşın.
Nə yarım, nə həmdəmim,
Kim yaramı bağlaşın?

Başıma,
Qəza, qədər başıma.
Göycə yadlara qaldı,
Küllər oldu başıma.

Betərdi,
Dərdim çoxdu, betərdi.
Ölüm haqdı, əzizim,
Vətənsizlik betərdi.

Bu dağlar,
Bu ormanlar, bu dağlar.
Ərdəbil həsrətidi
Sinəmdəki bu dağlar.

Vətəndi,
Torpaq qandı, vətəndi.
Şəhidi ağlamayın,
Şəhid qəbri vətəndi.

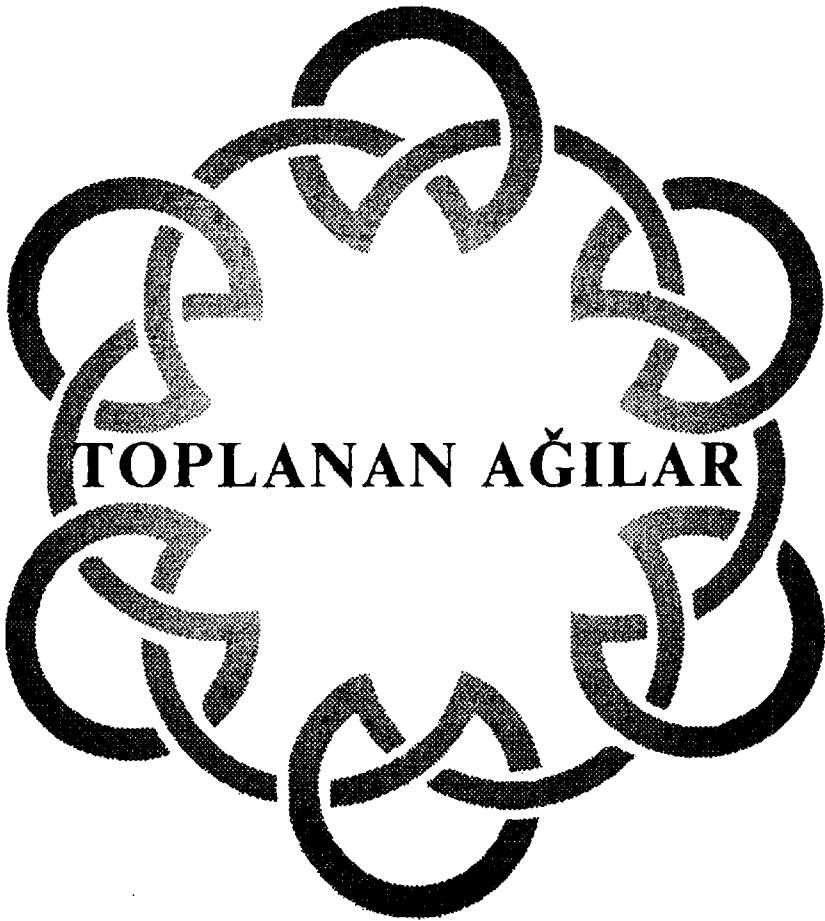
Qan ağlar,
Geyər qara, qan ağlar.
Vətəndən ayrı düşən
Yaş yerinə qan ağlar.

Yad elə,
Yad ölkəyə, yad elə.
Mən fələyə neylədim,
Vurdu, saldı yad elə.

Yanına
Anam, gəldim yanına.
Aç qəbrini arala,
Balan girsin yanına.

Haram var,
Gedim hara, haram var?
Açın, baxın sinəmi
Vətən boyda yaram var.

Şuşadı,
Cıdır düzü, Şuşadı.
Həsrətinə yandığım
Qəlbi qanlı Şuşadı.

Ceyran ƏLİYEVA

Şərur şəhəri, şəhid anası

On altı yaşlı balam,
Ay qara qaşlı balam.
Xiyabanda mərmərdən
Məzarı daşlı balam!

Yay olur - yana qəlbim!
Qış olur - dona qəlbim!
Düşmənlər məhv olanda
Açılar ana qəlbim!

Demə sən yox, mən sağam!
Ürək qəm, üzü ağam.
Şəhidim, sən tikdiyin,
Qalada mən dustağam.

Əzizim təkcə - təkcə
Xalların təkcə - təkcə.
Baş qoyum qəbrin üstə,
Danişaq təkcə - təkcə.

Əzizim baxar doymaz,
Yandırar - yaxar doymaz.
Qəbrinə gözlərimdən
Qanlı yaş axar, doymaz.

Dərd əlindən can durmaz
Yaran çoxdu can durmaz.
Nəcəf, yandırdın məni
O da belə yandırmaz.

Beynimi duman aldı,
Ahımı aman aldı.

Nəcəfimi erməni
Əlimdən yaman aldı.

Yaralı bir qoçam mən,
Yaram qoymur qaçam mən
Bir təbib istəyirəm,
Ürəyimi açam mən.

Ağladı atam - anam,
Qoymadılar ki, yanam.
İndi şəhid anası
Qəlbi dərdli Ceyranam.

Ahım çox uca çıxdı,
Dərd quca - qıca çıxdı.
Arzularım var idi,
Hamısı puça çıxdı.

Attestatı dolmadı,
Heç pasport da olmadı.
Toy çadırı qurardım,
Bu da qismət olmadı.

Sazı asdım divardan,
Ürək yanır qubardan.
Balam nicat tapmadı
Erməni qudlurlardan.

Ağızlarda dil yanıb,
Qönçə vaxtı gül yanıb.
Azərbaycan adında
Yanıb, böyük el yanıb.

Zeynəb XUDİYEVA

60 yaş, Şərur rayonu, Dəmirçi kəndi

Mən aşiqəm təzə qar,
Dağlarda var təzə qar.
Dərdi çox olan kəsin
Saçı olar təzə qar.

Mən aşiq sarı sancaq,
Ağ sancaq, sarı sancaq.
Nə qız oldum, nə gəlin
Odlara yandımancaq.

Ay dolana - dolana,
İl dolana - dolana.
Elə pis günümdü ki,
Gəl dolana - dolana.

Gördüm binələr oldu,
Qan bağırm dələr oldu.
Yükləndi qəm karvanı
Üstümə gələr oldu.

Səkinə İSMAYILOVA

90 yaş, Sədərək rayonu, Sədərək kəndi

Vurdu mənə yar yara,
Doğra bağırm yar yara.
Fələkdə nə qaydadır
Həsrət qalır yar yara.

Əzizim səksən oxu,
Səksən yaz, səksən oxu.
Yüz ağlayan bir yana
Üstündə tək sən oxu.

Eləmi duman gəldi,
Çən gəldi, duman gəldi.
Mən fələyə nə dedim
Ömrümə talan gəldi.

Anam eyvanda mələr,
Çıxar eyvanda mələr.
Anamın naləsindən
Çöldə heyvan da mələr.

Mənsumən MİRZƏLİYEVA

57 yaş, Şərur rayonu Axura kəndi

Əzizinəm dağ ağlar,
Gül - çiçəksiz dağ ağlar
Balam yadım düşüb
Qəlbə çəkər dağ ağlar.

Bala, sən haralısan?
Qəlbindən yaralısan.
Ürəyinə mən qurban
Mənim tək paralısan.

Eynalov RƏHİM

61 yaş, Şərur rayonu, Aralıq kəndi

Əzizim qara gözlərin,
Qaradan qara gözlərin,
Qorxuram torpaq üca
Altda qara gözlərin.

Əzizim yol salaydım,
Karvanım bol salaydım.
Bilsəydim ölümüm var,
Boynuna qol salaydım.

Gülsümə BABAYEVA

48 yaş, Şərur şəhəri

Qaşların aldırmışan,
Gözləri yondurmusən.
Xudam səni yandırsın,
Sən məni yandırmışan.

Ləpxan MƏMİŞOVA

106 yaş, Babək rayonu, Vayxır kəndi

Ürəyimdə yaram var,
Üstə xal - xal yaram var.
Aç ürəyim arasın
Görsənməyən yaram var.

Könlüm qara qazandı,
Dilim ərzə yazandı.
Fələyə bel bağlama
Fələk fəryad yazandı.

Apar bazara məni,
Çəkmə nəzərə məni.
Aç belindən sarğını
Salla məzara məni.

Tütünün dəstəsiyəm,
Yandırmaq ustasıyam.
Dindirməyin məni siz
Əzizimin xəstəsiyəm.

Nərgiz MƏMMƏDOVA

75 yaş

Gəl gedək Ərzuruma,
Yol gedər Ərzuruma.

Dəvəsi ölmüş ərəbəm,
Dözərəm hər zülümə.

Bu dağlar, daşlı dağlar,
Kirpikli, qaşlı dağlar.
Ovçuya xəbər verin
Ovları qaşdı dağlar.

Ceyran QULİYEVA

50 yaş

Mən aşiq dəli qoyun,
Dolanar dağı qoyun.
Oğlu ölən ananın
Adını dəli qoyun.

Qalalar hay qalalar,
Qaladan yol salaşar.
Analar bala verməz
Bəlkə zornan alalar.

Ceyran ƏLƏKBƏROVA

80 yaş Şahbuz rayonu, Nursu kəndi

Bacım gəl, qardaşım gəl,
Qana dönüb yaşım gəl.
Yad ağlar, yalan ağlar,
Öz bacım, qardaşım gəl.

Ay başıma düşübdü,
Gün başıma düşübdü.
Bir xanım anam ölüb
Daş başıma düşübdü.

Sənəm ƏLİYEVA

Bahək rayonu, Nehrəm kəndi

Əzizim Mehdim hanı,
Meh düşüb, meh dumani.
Hamının Mehdisi gəldi,
Bəs mənim Mehdim hanı?

Aşıq el olan yerdə,
Ceyran çöl olan yerdə.
Anam özün öldürər,
Qanım sel olan yerdə.

Ay gedir batan yerə,
Mələklər yatan yerə.
Bacılar qurban olsun
Qardaşlar yatan yerə.

Dilbər ƏMƏNOVA

Şahbuz rayonu, Nursu kəndi, 80 yaşında

Gülüm, gülə nə gəldi?
Bülbül, gülə nə gəldi?
Mənim gülümü qor vurdu,
Sizin gülə nə gəldi?

Marallar düzə gəlsin,
Otdasın düzə gəlsin.
Əzizi ölən kəslər
Yığılsın biza gəlsin.

Əziziyəm yu məni,
Su gətirim yu məni.
Dəsmalı kəfən eylə
Göz yaşına yu məni.

Buxarı qurum olar,
Od yanar, qurum olar.
Oğlu ölen anaya
Çox yaman zülüm olar.

Dürrü HÜSEYNOVA

65 yaş Babək rayonu, Qahab kəndi

Əzizim gülə - gülə,
Dindirir gülə - gülə.
Düşmən evimi yıxıb,
Üzümə gülə - gülə.

Göydə ulduz üç gedir,
Bir - birinə tuş gedir.
Fələk sübut eyləsin
Hansı günüm xos gedir?

Leyla XUDİYEVA

65 yaş Babək rayonu, Didivar kəndi

Aşıq haradan gəldi,
Bu qan yaradan gəldi.
Nə duman var, nə çiskin
Bu sel haradan gəldi?

Qərib çəkər ah, ağlar,
Gah sevinər, gah ağlar.
Səni görməyən gözüm
Durar hər sabah ağlar.

Əzizinəm, qanlı göl,
Qanlı dərya, qanlı göl,

Qaytar mənim balamı,
Olma mənlə qanlı, göl.

Gülşənim yox, gülüm yox,
Bundan böyük zülüm yox.
Balam əlimdən gedib
Mənə niyə ölüm yox.

Şərəbani ASLANOVA

90 yaşında, Babək rayonu, Kərimbəyli kəndi

Qarabağda bağ olmaz,
Qara salxım ağ olmaz.
Oğlu ölən ananın
Ürəyində yağı olmaz.

Qarnım qara qazandı,
Sinəm dəftər yazındı.
Fələyə bel bağlama,
Fələk ev dağıdındı.

Nə karayam, nə kara,
Nə kariya bekara.
Bağlanıb mənim qapım,
Hara gedim haçara.

Baba BABAYEV

70 yaşında, Babək rayonu, Kərimbəyli kəndi

Gel məni dindirmə get,
Qəmliyəm, güldürmə get.
Bir saralmış kövşənəm
Od vurub yandırma get.

Yaralarım oyuldu,
Qabıq qoydu, soyuldu.
Köhnə yaram üstünə
Təzə yara qoyuldu.

Gövhər FƏRHADÖVA

80 yaş, Babək rayonu, Cəhri kəndi

Mən aşiq Xoyda qaldı,
Mərənddə, Xoyda qaldı.
Ölməyindən deyiləm
Gözümdə toy da qaldı.

Bu dərd məndə üz görüb,
Meydanımı düz görüb.
Gedir - gedir qayıdır
O, məni yalqız görüb.

Pəri RƏHİMÖVA

60 yaş, Şərur rayonu, Dündəngə kəndi

Yaralıyam, yatmaram,
Mənzil uzaq çatmaram.
İlan vuranlar yatsa
Mən bəxti kəm yatmaram.

Yatmışam, oyanmışam,
Qəmlərə boyanmışam.
Daş olsaydım ərirdim,
Torpağam, dayanmışam.

Mən aşiq el başına,
Sancıbdı tel başına.
Mənim başıma gələn
Gəlməsin el başına.

KİTABIN İÇİNDƏKİLƏR

<i>Ön söz.....</i>	3
<i>İstifadə olunmuş ədəbiyyat.....</i>	19
<i>Ağilar.....</i>	21
<i>Davdaq. Böyük Hökmdar Cavanşirin ölümünə ağı.....</i>	25
<i>Ağilar. Tərtib edəni Asya Məmmədova.....</i>	31
<i>Azərbaycan bayatıları (Ağilar).....</i>	33
<i>Bayatılar.....</i>	42
<i>Azərbaycan folkloru antologiyası.....</i>	44
<i>Xalqımızın deyimləri və duyumları.....</i>	50
<i>Azərbaycan folkloru.....</i>	54
<i>Cinaslar.....</i>	57
<i>El cələngi.....</i>	59
<i>Azərbaycanın aşiq və şair qadınları.....</i>	61
<i>Azərbaycanın folkloru antologiyası(8 cilddə).....</i>	63-82

<i>Bayatılar</i>	83
<i>Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatı antologiyası</i>	91
<i>Xalq yaddaşının izləri</i>	93
<i>Sarı aşiq. Seçmə bayatılar</i>	95
<i>Şairlərin kitablarından seçilən ağılar</i>	99-128
<i>Toplanan ağılar</i>	129-139

Tərtib edəni, toplayanı
və ön sözün müəllifi:
Sədaqət NEMƏTOVA

POETİK YADDAŞIMIZDA AĞILAR

*Texniki redaktoru və
Kompüter tərtibatı
Pərviz Əmirov*

*Yığılmağa verilmişdir 01.11.2007. Çapa
imzalarılmışdır. 08.11.2007. Formatı 60x90 1/16.
"Tayms" qarnituru. Ofset çap üsulu. Ofset kağızı.
Həcmi 8.75 ç.v. Sifariş ilə. Tiraj: 300*

*"Qızıl-Dağ" MMC-nin mətbəəsi
Naxçıvan şəhəri, Nizami küçəsi 41*